

HUKUKSAL BOYUTLARI İLE ESKİ VE YENİ VAKIFLAR

Doç. Dr. M. Refik KORKUSUZ¹

Arş. Gör. Ömer ERGÜN²

SUMMARY

Foundations are established by a deed, that is authenticated by a nary o by a will of the founder. A fonudation must be also registered by the court in the foundations registry in order to acquire legal personality. (Code of Civil art. 102). They are foned by assigning goods for a special social purpose. Foundations are one of the baxis instruments allocated to achieve a social purpose, which is intended by the dedicator himself. The dedicator endows his property to some public use and he appoints the way of organisation and administration of the foundation by his own free wii. They have been represented by their means of their organs which have power to represent them.

During the period of Otoman empire, foundations were widely used not only for social purposes but also in order to be subjected to some privileges allocated to the foundations. . After foundation of Turkish republic in 1936 the first code of foundation implemented. Until code of the number of 903 foundations were stiricted. After this code, foundations start to take their importance until 2003. At this time the new code of civil was implemented with some limitations. In the 2007, the new code of foundation was implemented wich aimed to

---

¹ D.Ü. Hukuk Fakültesi Özel Hukuk Bölümü Öğretim Üyesi

² D.Ü. Hukuk Fakültesi Özel Hukuk Bölümü Araştırma Görevlisi.

have paralelisation with european union law. This code occured new rigths for foundations, especeally for foundation of minirotiy which were suffered to use their freeddom of rights of foundation as others.

BİRİNCİ BÖLÜM

I- VAKIF KAVRAMI

Vakıflar, gerçek veya tüzel kişilerin yeterli mal ve hakları belirli ve sürekli bir amaca özgülemeleriyle oluşan tüzel kişiliğe sahip mal topluluklarıdır.

Bir malvarlığının bütünü veya gerçekleşmiş ya da gerçekleşeceği anlaşılan her türlü geliri veya ekonomik değeri olan haklar vakfedilebilir (TMK m. 101). Bir malın ya da mal topluluğunun belirli bir amaca özgülenerek, vakfedenin yaşamından sonra da, bağımsız bir varlık olarak sürdürülmesi, toplusal yaşayışın çeşitli gereksinimlerini karşılamaktadır. Örneğin bilimsel araştırmaların geliştirilmesi; salgın hastalıkların önlenmesi; en iyi bilim ve sanat eserlerine ödüller verilerek bilim ve sanatın ilerletilmesi; belirli endüstri alanları da atılımlar yapılması; belediye ve kent sorunlarının çözümü vb. gibi.

Öte yandan toplumun ahlaki, dini ve sosyal anlayışı da, insanları iyilik yapmaya, hayır işlemeye ve birbirlerine yardım etmeye teşvik etmekte; kendisinden başkasını düşünmeyen, bencil bir yaşam biçimine iyi gözle bakılmamaktadır. İnsanlar arasındaki maddi ve manevi eşitsizliğin giderilmesi, sadece devlete düşen bir ödev değildir

³. Devletin, sosyal yardımlar ve sosyal kurumlar aracılığı ile üstlendiği görevler yanında, varlıklı kişilerin vakıflar vücuda getirerek, bu alanda devlete yardımcı olmaları, hem insani ve ahlaki ödev, hem de yaşadığı topluma karşı sosyal sorumluluk üstlenme gayretidir. Bu anlamda, vakıf, belirtilen gereksinimlerin ve gerçeklerin ortaya çıkardığı ve geliştirdiği bir hukuk kurumudur. Başkalarına yardım bakımından, ahlaki ve insani ödevlerin yerine getirilmesinde, kişiye yardımcı olabilecek hukuki kurumların belki de en elverişlisi, vakıflardır ⁴.

II- VAKIF KURUMUNUN ORTAYA ÇIKIŞI

Vakıf kurumunun oluşumuyla ilgili elimizde kesin diyebileceğimiz bilgiler yoktur. Zaten tarihin, özellikle milattan önceki kesitini, tarihçiler de kesin ve net olarak ifade edememektedirler. Dolayısıyla tarihsel bir kurum olan vakfın da oluşumu hakkında da net bilgiler yoktur. Ancak tarihçilerin ve bu konuda uzman olan bilim adamlarının söyledikleri ışığında vakıf kurumunun oluşumu hakkında bilgi kırıntıları edinebiliriz. Bu konuda öncelikle vakıf kurumunu oluşumundaki temel etkenlerin neler olduğunu ortaya çıkarılması lazım geldiği kanaatindeyiz. Vakıf etimolojik olarak incelendiğinde Arapça kökenli bir kelimedir; “durdurma” ve “hapsetme” anlamına gelmesine rağmen, günümüzde ise bir kurumu anlatmak için kullanılmaktadır. Bu anlamıyla vakıf, bir

---

³ ÖZSUNAY, Ergun, Medeni Hukukumuzda Tüzel Kişiler, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, No. 549, 4. Baskı, İstanbul-1978, s. 361.

⁴ ÖZSUNAY, s. 354.

malı başkalarının müdahalelerinden men etmek olarak tanımlanmaktadır⁵.

Başka bir deyişle de vakıf, “menfaati ibadullaha (insanlara) ait olmak üzere ' bir taşınmazı (ayn'ı) Cenab -ı Hakk 'ın mülkü kılınması “⁶ şeklinde ifade edilmektedir. Medeni kanun (MK)' da ise,”gerçek veya tüzel kişilerin yeterli mal ve hakları belirli bir amaca özgülemeleriyle oluşan tüzel kişiliğe sahip mal topluluklarıdır.” (MK m.101) şeklinde ifade edilmiştir.

Değişik bir açıdan vakfi şöyle tanımlayabiliriz: Türk - İslam kültür sistemi unsurlarından birini, bu topluma mensup bir kişiyi harekete geçirerek onun özel mallarından bir kısmını kamu hizmeti görece kuruluşlara dönüştürmesi eylemidir⁷.

Ayrıca, psikolojik ihtiyaçlar, psişik dürtüler, sosyal faktörlerin etkileşimini içeren normlar, kültürel değerler; hareketi yönlendirmeye ve kontrol etmeye yarayan mekanizmalardır. Dolayısıyla vakıf kurumunun oluşumunu bu mekanizmaların aracılığıyla bulabiliriz⁸. Vakıf kurumu, insanın doğasında var olan iyilik yapma yönünün bir kurumdaki yansımasıdır. İnsan toplumsal bir varlıktır. Dolayısıyla kendi dünyasında yaşadığı halde ailesiyle, akrabasıyla, milletiyle, hatta bütün insanlarla ilgilidir; yani insan çevresine ilgisiz bir biçimde

---

⁵ ÖZTÜRK, Nazif, Menşe-i ve Tarihi Gelişimi Açısından Vakıflar, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, 1.Baskı Ankara, 1983, s.27.

⁶ EFENDİ, Ömer Hilmi, İthaf-ül Ahlâf fi Ahkâm -ıl Evkaf, Vakıflar Genel müdürlüğü Yayınları, İkbâl Matbaacılık, Ankara (Tarihsiz), s.13.

⁷ YEDİYILDIZ, Bahaeddin, Türk Kültür Sistemi İçinde Vakfın Yeri, Vakıflar Dergisi, S.6, s.404.

⁸ YEDİYILDIZ, s.403.

yaşayamamaktadır. Kıyılarına vuran Yunus veya balinalara, Filistin-İsrail savaşına ve Afrika'da ki açlığa ilgisiz kalamamaktadır. Bütün bu olgular, insanın iyilik yapma yönünü aksiyoner hale getirmede birer etken olmaktadır. İşte bu iyilik yapma yönünün düzenli ve koordineli bir biçimde hayata geçirilmesinin görünümünden birisi de vakıf biçiminde kendisini göstermiştir⁹.

Toplumunu meydana getiren bireylerin kabiliyet, beceri ve çalışkanlıklarının farklılık arz etmesi; zenginlik-yoksulluk, servet sahibi-sabit gelirler, toplumsal kategorilerinin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu toplumsal kategorileri, toplumu ayakta tutan, aralarındaki dengeyi sağlayan, yardım etme duygusudur. İşte bu duygu vakıf kurumunun oluşmasında etken olmuştur. Yoksul insanların, zengin insanlara olan sevgisini ve onlara karşı kin duymamayı; zengin insanların yoksullara, şefkat ve acıma hissini yaşatan yardımlaşma duygusudur. Egoizmin egemen olduğu toplumlarda bu iki temel toplum tabakası arasında uçurumlar meydana gelmekte, bu durum ise toplumsal kargaşalara neden olmaktadır. İşte bu anlamda fertler arasındaki sosyal yardım ve dayanışmanın en eski hukuksal şekillerinden biride vakıf olarak görülmektedir¹⁰.

Yine insan doğasındaki tapınma duygusunun toplumdaki görünümünden biri de, vakıf biçiminde kurumsallaşarak kendini

---

⁹ KAZICI, Ziya, İslami ve Sosyal Açından Vakıflar, İstanbul, 1985, s.9-12; ÖZTÜRK, s.1-3.

¹⁰ KOZAK, Erol Kozak, Bir Sosyal Siyaset Müessesesi Olarak Vakıf, Akabe Yayınları, 1. Bası, İstanbul-1985, s.12; AKGÜNDÜZ, Ahmet, İslam Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, Ankara-1988, s.1.

göstermiştir. Doktrindeki bir görüşe göre; ilk çağlarda totemlere, putlara tapınma amacıyla kutsal sayılan tapınakların yapılması ve buraların kişilerin mülkiyetinden çıkarılıp kutsallaştırılması ve buralara gerekli hizmetleri sağlamak için kutsal sayılan bu yerlerin çevrelerinin, gelir getirecek biçimde örgütlenmesi vakıf kurumunun ilkel görünümü olarak kabul edilmektedir ¹¹.

Vakıf ile servet teşhiri arasında da bir ilginin olduğu doktrinde özellikle konuyu psikolojik ve sosyolojik boyutlarıyla inceleyen yazarlarca ifade edilmektedir. İnsanların tarihin ilk dönemlerinden beri çeşitli yollarla sahip oldukları zenginlikleri göstermeye çalıştıkları belki bu eğilimlerinin tatmini için ilk planda anlaşılması güç bazı dolaylı yollara başvurdukları görülmektedir. İnsan, üzerine yapıştırılmış olarak bir milyonluk banknotlara dolaşamayacağına göre sahip olduğu serveti gösterecek farklı yollar bulması gerekmiştir. İlkel topluluklarda, belki çok ilkel bir biçimde, potlaçlardaki¹² servet tahribi, yağmalama gibi günümüze göre kaba biçimiyle sergilenen bu servet teşhiri eğilimi, günümüzün toplumlarında son derece incelmış ve örtülmüş olarak görülmektedir diyebiliriz. Özellikle yüksek sosyetenin düzenlemiş olduğu "has bahçe" partileri ve "maskeli balolar" gereksiz "festivaller", içerik açısından ilk çağlardakilerle benzeşmektedir. Dolayısıyla insanın doğasındaki bu eğilim ile vakıf kurumu arasında ilgi kurmak mümkündür. Vakıflar da, bir yönüyle

---

¹¹ HATEMİ, Hüseyin, Önceki ve Bugünkü Türk Hukukunda Vakıf Kurma Muamelesi, Fakülteler Matbaası, İstanbul- 1969, s. 12.

¹² Potlaç, eski çağlarda, kişinin kazandığı servetini başkalarına teşhir etmesinin ona vereceği tatmini elde etmek amacıyla kendi servetinin yağmalanmasına ve bozulmasına bir ayın aracılığıyla izin vermesidir (KOZAK, s,63).

servet teşhiri eğilimlerini karşıladığına vakıf oluşturanların "iyiliksever" olarak anılarak toplumun beğenisini kazanarak hizmet ettiği söylenebilir. İnsanlardaki bu eğilimin (sahip olduğu serveti teşhir etme) yok edilmesi gereken negatif bir eğilim olarak görülebilir. Ancak bu eğilim sosyal amaçlara uygun bir biçimde kanalize edildiğinde, pozitif ve toplum açısından yararlı bir nitelik kazanabilmektedir. Bununla birlikte günümüze kadar gelen uygulamalar incelendiğinde bu eğilimin yok edilmesi mümkün olmayan, kanalize edilmesi halinde ise büyük toplumsal yararların söz konusu olabildiği gözlemlenmektedir. İşte vakıf kurumu bu noktada devreye girmekte, kişisel tatmin ve servet teşhiri eğilimi ile toplumsal yararı en uygun bir biçimde bağdaştırıldığı ifade edilmektedir¹³.

Konumuzla direk ilgisi olmamasına rağmen yukarıda belirtmeye çalıştığımız etkenler ile, oluşumu açıklanabilen tarihi bir kurum olan vakfın adı konusunda, Türk Hukuku'nda bir dönem belirsizlik yaşanmıştır. Lügat anlamı olarak "kuruluş", "kurum", "yapı" anlamlarına gelen¹⁴, günlük Türkçe'de ise endüstriyel ve ekonomik kuruluşları ifade etmek için kullanılan "tesis" terimi, Medeni Kanunun (MK) kabulü ile bir dönem "vakıf" kelimesi yerinde kullanılmıştır. Ancak bu dönemde bile MK içinde bir terim birliği sağlanamamış; zira MK'un çeşitli maddelerinde "tesis" ve "vakıf" terimleri birlikte eş anlamlı olarak kullanılmıştır. Örneğin MK'un 78-81. maddelerinde sürekli biçimde "tesis" terimi kullanılmışken, MK'un 392.maddesinin

---

¹³ KOZAK, s.61-67.

¹⁴ YILMAZ, Ejder, Hukuk Sözlüğü, 3.Baskı,Ankara-1985, s.726.

metninde ve MK'un 473.maddesinin hem kenar başlığında hem de metninde "vakıf" terimi kullanılmıştır¹⁵. MK'da değişiklik yapan 903 sayılı yasanın 3.maddesiyle bu terminolojik karışıklık giderilerek mevzuattaki terim ikiliğine son verilmiş ve "tesis" terimi kaldırılarak "vakıf" terimi tekrar ve genel olarak kabul edilmiştir¹⁶ .yine 22.11.2001 tarihinde kabul edilen 4721 sayılı yeni MK 'da da haklı olarak terim birliği konusuna dikkat edilmiştir. İşte toplumumuzda vakıf kurumuna, bir dönem insanları "hile-i şer'iyeye" sevk eden bir kurum olarak bakılmış, hatta o kadar ileri gidilmiş ki, ismine bile tahammül edilememiş, "tesis" diye değiştirilmiştir¹⁷. Bu görüş "batıdan gelen her şeyin iyi, bizim yaptığımız her şeyin kötü olduğunu" anlayışının ürünüdür¹⁸.

Vakıf kurumunun görmüş olduğu işlev bakımından Osmanlı İmparatorluğu uygulamasıyla Avrupa'daki uygulaması aynı olmamıştır. Osmanlı İmparatorluğu uygulamasında vakıf, birçok kamu hizmetini de gerçekleştirmiştir. Vakıflar, okulların, hastanelerin, köprülerin ve yol yapımlarının vs. gibi kamu hizmetlerinin yürütülmesi işlerini yerine getirmişlerdir. Avrupa'da ve 1923'ten sonra da Türkiye'de ise MK yürürlüğe girdikten sonra vakıf, bir Özel Hukuk Kurumu olarak anlaşılmış ve bu yönde düzenlemelere gidilmiştir¹⁹.

---

¹⁵ İŞERİ, Ahmet, Türk Medeni Kanununa Göre Vakıf (Tesis), Sevinç Matbaası, Ankara -1968, s.5.

¹⁶ HATEMİ, Vakıf Kurma Muamelesi..., s.10-11.

¹⁷ HATEMİ, Vakıf Kurma Muamelesi..., s.7.

¹⁸ KÖPRÜLÜ, Fuat, Vakıf Müessesesinin Hukuki Mahiyeti ve Tarihi Tekamülü, Vakıflar Dergisi, Y. 1942 S.2, s.12.

¹⁹ ONAR, Sıddık Sami Onar, İdare Hukukunun Umumi Esasları, C.1, İstanbul-1996, s.677.

Bu bağlamda vakıf kurumunun tarihimizdeki görünümünü de belirtmekte fayda görüyoruz. Özellikle Osmanlı Hukukunda vakıf uygulamasıyla buna kaynak olarak kabul edilen, İslam Hukukundaki vakıf kurumuna da değinilecektir.

III-OSMANLI-TÜRK TARİHİNDE VAKIF KURUMU

A-GENEL OLARAK ESKİ HUKUKUMUZDA VAKIF KURUMU

Vakıf, İslam/Türk hukukunun en önemli ve en gelişmiş sosyal kurumlarından biridir. İslam hukukçularına göre vakıf, “menfaati insanla ait olmak üzere bir malı Allahın ülkü hükmünde daimi surette temlik ve temellükten men eylemek ve vakfeden kimsenin arzu ettiği cihete sarf etmektir.

İslam/Türk kültürü, vakıfların kurulmasını geniş ölçüde özendirmiştir. Böylece, Osmanlı İmparatorluğunda, “insanların en fazla muhtaç olduğu şeyi vakfetmek, vakıfların en hayırlısıdır” inancı ile dini ve insani amaçlara sayısı binleri aşan vakıflar vücuda getirilmiştir.²⁰

Eski hukukumuzda, vakıflar, çeşitli ölçülere göre, ayrımlara tabi tutulmaktaydı. Bunlar içinde en önemlisi, vakfı oluşturan mallar bakımından yapılanı idi. Bu ayrıma göre vakıflar;

- müessesatı hayriyye,

---

²⁰ Ülkemizde, MK’ un kabulünden önce kurulan ve varlığını sürdürmek olanağını bulabilen vakıfların sayısı 26.300’ dür. Bkz. ÖZSUNAY, s. 356.

- müstagalatı vakfiye olmak üzere ikiye ayrılıyordu. Birinci kategoriye giren vakıflarda yararlanma, “mal”dan, ikinci kategori vakıflarda ise, “vakıf geliri”nden oluşmaktaydı. Doğal olarak vakıflar, fıkıh kurallarına göre yönetiliyordu. Osmanlıda, bunları denetleme görevi önce “evkafı hümayun nezareti” ne verilmişti. Cumhuriyet’ten sonra, bu denetim, 1924 yılına kadar, “Şeriye ve Evkaf Vekaleti”ne bırakılmıştı.

Türk tarihinde vakıf kurumunu incelerken ağırlıklı olarak İslam-Türk vakıf müessesini ve daha sonra laik ve demokratik Türkiye Cumhuriyeti’nde vakıf kurumunu inceleyeceğiz. Böylece vakıf müessesinin mahiyetinin daha iyi anlaşılması sağlanmış olacaktır.

B-İSLAM HUKUKU’NDA VAKIF KURUMU

Vakıf Kurumu İslamiyet’in yayılmasıyla gelişme göstermiştir. Bütün Müslüman Devletlerde vakıflar, en fazla gelişen kurumlar arasında yer almaktadır. Öyle ki, Devletin yapması gereken birçok kamu hizmetini yerine getirmişlerdir.

İslam hukukunda vakıf, "menfaati insanlara ait olmak üzere bir malı Allah'ın mülkü hükmünde daimi surette temlik ve temellükten men eylemek ve vakfeden kimsenin arzu ettiği cihete sarf etmektir" biçiminde tanımlamıştır. Bu tanım daha çok Hanefi Hukukçularınca yapılan tanımlamadır²¹.

---

²¹ SUNGURBEY, İsmet, Eski Vakıfların Temel Kitabı, s. 54.; HATEMİ, Hüseyin, Medeni Hukuk Tüzel Kişileri, İÜHF Yayınları, İstanbul-1979, s. 15.

Müslüman ülkelerde vakıf kurumunun gelişmesinde en önemli etken, hukuk sisteminin asli kaynaklarını oluşturan Kur'an, Sünnet, İcma ve kıyas'a aykırı hükümler taşımamış olmasından kaynaklanmaktadır²². Vakıf asli kaynaklardan olan Kur'an'da aynı isimle anlatılmasa da, vakıf kelimesinin anlamına yakın deyimlerle ifade edilmektedir. Sadaka, zekat, malından verme, hayırlı iş, ihsanda bulunma, gibi terimler, vakıf manasında ve vakfın içeriğini oluşturabilecek kelimelerdir²³. Ayrıca Kur'an'ın birçok ayetin de²⁴ hayır işlemek, iyilik yapmak, fakirleri sevindirmek muhtaç olana yardım etmek emredilmektedir. Bütün bu emirleri Müslümanlar vakıf şeklinde kurulacak bir kurum ile gerçekleştirmeyi uygun görmüşlerdir.

Ayrıca hadislerde Hz. Peygamber'in bizzat vakıf yaptığı ve bunu tavsiye ettiği rivayet edilmektedir. Hz. Peygamber, insanoğlunun öldükten sonra da devam edecek olan amellerden birisi olarak "sadaka-i cariye" kavramını öngörmüşlerdir. Nitekim hadisçiler bunu vakıf olarak yorumlamışlardır²⁵. Hatta bu anlamda, bizzat, Hz. Peygamber de vakıf kurmuştur. Bu konuda örnek olarak, "bir arazinin Hz. Peygamber tarafından menfaati yolculara ait olmak üzere vakfedildiği bildirilmektedir²⁶. Yine Hz. Ömer'in, Hz. Peygamber'e danışarak bir arsasını nasıl kullanırsa, Allah'ın daha çok hoşuna

---

²² AKGÜNDÜZ, s. 15-18.

²³ HATEMİ, Vakıf Kurma Muamelesi..., s. 25-29.

²⁴ KUR'AN, Al-i İmran, 92; Kur'an, En-Nisa, 2; Kur'an, El-Maide, 2. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. YEDİYILDIZ, s.405.

²⁵ KARAMAN, Hayrettin, Mukayeseli İslam Hukuku, C.1. Nesil Yayınları, İstanbul-1991, s.215.

²⁶ AKGÜNDÜZ, s.16. Doktrindeki farklı görüş için bkz. HATEMİ, Vakıf Kurma Muamelesi..., s.31.

gidebileceğini sorduğunda Hz. Peygamber de "onu vakfet" demiştir. Yani "bu malın aslını vakfet, artık o hibe edilmez, varis olunmaz, yalnız onun ürünü kullanılır" diyerek vakfın temel unsurlarını içeren bir cevap vermiştir²⁷.

Vakıf konusunda özellikle sahabe (Hz. Peygamber'i görenler) döneminde, herhangi bir itiraza rastlanılmamıştır. Hatta, sahabeden Câbir, şöyle demektedir: "Ben Mekke ve Medineli Müslümanlardan mal ve kudret sahibi bir kimse bilmem ki vakıf ve tasaddukda (sadaka vermek) bulunmuş olmasın". Bu durum Hz. Peygamber döneminden sonraki sahabe döneminde de vakıf üzerine icma-i ümmet (bir konuda aynı asırdaki içtihat sahiplerinin fikir birliğine varmaları) göstermesi açısından önemlidir²⁸.

Ancak doktrinde, yukarıda geçen olayların ve hadislerin direk olarak vakıf kurumundan söz etmediği ancak birtakım yorumlarla bu şekilde anlamlar çıkarılmakta olduğunu ileri sürenlerde bulunmaktadır. Nitekim, "tenkitçi ve mukayeseli bir araştırma zihniyetiyle değil de, pratik gayelerle hareket eden eserlerde bu hadislerin bazılarının açık bir dayanak olup olmadığı üzerinde durulmaksızın anılmaktadır" denilerek, özellikle hadis metinlerinde vakıf kelimesi olmamasına rağmen bu terimin gerek Türkçe'ye ve gerekse Farsça'ya yapılan çevirilerinde "sadaka" yerine "vakıf" diye tercüme edildiği belirtilmektedir. Oysaki "sadaka", hatta "cari sadaka" terimi, "vakıf" terimine nazaran çok geneldir. Ayrıca "Hz

---

²⁷ KARAMAN, s.215.

²⁸ BİLMEN, Ömer Nasuhi, Hukuk-i İslamiye ve Istılahat-ı Fikhiyye Kamusu, C.4, Bilmen Yayınları, İstanbul- 1969, s.304.

peygamber'in, İslam Devletinin Devlet Başkanı olmasından dolayı yapmış olduğu işlemlerin de Kamu Hukuku tasarrufu olacağı doğaldır. Hatta İslam Hukuku, sulh yoluyla ele geçen arazi üzerinde Devlet Başkanına daha geniş bir takdir yetkisi tanıdığından bu arazilerin belirli bir gayeye tahsis edilmesi, Devlet Başkanı sıfatıyla bu yetkinin kullanılmasından ibarettir²⁹", diyerek; yapılan işlemlerin bir Kamu Hukuku işlemleri olduğu ve bu nedenle de vakıf olarak nitelendirilemeyeceğini belirtmişlerdir. Bunun yanında, Kur'an da isim olarak geçmeyen ve Hz. Peygamber devrindeki varlığı şüpheli olan vakıf kurumunun köken itibarı ile İslamiyet en önceki devirlere ait olduğunu savunan görüşler de bulunmaktadır³⁰.

C- OSMANLI HUKUK SİSTEMİNDE UYGULANAN ŞEKLİYLE VAKIF KURUMU

Osmanlı İmparatorluğu, bilindiği gibi, dine dayalı bir devlet yapısına sahipti. Ancak, dinsel kurumların egemenliğinin kabulü, idari yapısı gereği dinsel olmayan uygulamaların ve kurumların olmayacağı anlamına gelmemektedir. Osmanlı uygulamasında vakıf toplumsal hayatın bütün kesitlerinde görülmektedir. İdari yapının başı olan kimseler vakıf kurdukları gibi, halk tabakasında olanlar da vakıf kurmuşlardır. Domaniç'te iki yüz kişilik bir aşiretle kurulan beylik 1450 yıllarında imparatorluk olmuştur. Nüfusun ve egemenlik sahasının artışı aşiretlikten imparatorluk anlayışına geçiştir, bu süre içinde çoğalan ve gelişen vakıf kurumunun kontrol altına alabilmek

---

²⁹ HATEMİ, Vakıf Kurma Muamelesi..., s.29-31.

³⁰ KILIÇBAY, s.145.

için düzenleyici işlemler yapma, zorunluluğunu da beraberinde getirmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu, vakıflar konusunda düzenleyici işlemler yaparken, Hanefi Fıkıhına uygun olarak düzenlemede bulunmuştur. Ancak uygulamanın baskısıyla bu mezhebin görüşleri çoğu zaman aşınmıştır³¹. Osmanlı İmparatorluğu, vakıf kurulmasını geniş ölçüde özendirmiştir. Böyle olunca da Osmanlı İmparatorluğu'nda "İnsanların en fazla muhtaç oldukları şeyi vakfetmek, vakıfların en hayırlısıdır inancı ile dinsel ve insancıl amaçlarla sayıları binleri aşan vakıflar oluşturulmuştur³². Osmanlı İmparatorluğu'nda vakfetme işleminin konusu kural olarak taşınmazlar idi. Ancak taşınmaz ile birlikte teferruat niteliğinde bulunan taşınırlar da taşınmaz ile birlikte vakfedilebilmekteydi³³.

Osmanlı İmparatorluğu'nda, bireylerin kendi mal varlıklarından ayırdıkları birikimler ile kurmuş oldukları vakıflar mütevellileri tarafından yönetilirdi. Kadılar tarafından da denetlenmekteydi. Devlet adamlarının veya Padişah yakınlarının meydana getirdiği (sahih veya gayr-ı sahih) vakıflar için ise, çeşitli idari ve denetim mekanizmaları oluşturulmuştur. Kanuni döneminde, Hürrem Sultan vakıflarının idaresi, Kapı Ağası'na verilmiştir. Bu uygulama ile, "Kapı Ağası Nezareti" doğmuştur. XVI. Yüzyıl sonlarına doğru kurulan "Haremeyn Nezareti", Devlet adamları ve Padişah yakınlarının kurmuş oldukları vakıfların yönetimini üstlenmiştir. Daha sonraları

---

³¹ HATEMİ, Vakıf Kurma Muamelesi..., s.132.

³² ÖZSUNAY, s.357.

³³ HATEMİ, Tüzel Kişileri..., s.647.

ise, I. Abdulhamid'in kendi vakıfları için kurduğu idari örgüt, "Evkaf-ı Hümayun Nezareti" nin kurum olarak, oluşumunun çekirdeğini oluşturmuştur. Sonuçta çeşitli aşamalar geçirerek 1826 yılında vakıfların yönetimi için "Evkaf-ı Hümayun Nezareti" resmen kurulmuştur. Evkaf-ı Hümayun Nazırı (zaman zaman katılması uygun görülmemiş olsa da) Bakanlar Kurulu niteliğindeki kurula katılmıştır³⁴. Cumhuriyetten sonrada ise de vakıfların yönetim ve denetimi, 1924 yılına kadar "Şer'iyye ve Evkaf Vekaleti'ne bırakılmıştır³⁵.

Osmanlılarda vakıf davalarına bakan özel yargı organları kurulmuştur. Vakıf davaları, diğer davalar gibi kadılar tarafından da görülmekteydi, hem genel şer'iyye mahkemelerinde görülen vakıf davaları, hem de nizamiye mahkemeleri kurulduğunda, kısmen bu mahkemelerin görev alanına girmiştir³⁶.

---

³⁴ ÖZSUNAY, s.358; BİLMEN, s.306; AKGÜNDÜZ, s.267; CANSEL, s.323.

³⁵ HATEMİ, Tüzel kişileri..., s.553-555.

³⁶ AKGÜNDÜZ, s.326-327.

İKİNCİ BÖLÜM

I-TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NDE VAKIF KURUMU

A-CUMHURİYETİN BAŞLANGICINDA VAKIF KURUMU

Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılmasıyla onun mirası üzerine kurulan Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki vakıf kurumu gibi, bazı kurumları devam ettirmiştir. Vakıf, Osmanlı İmparatorluğu'nda geçirdiği birçok aşamadan sonra Evkaf-ı Hümayun Kurumu tarafından idare edilmiş ve fıkıh esaslarına göre hukuksal statüsü belirlenmişti. Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra, vakıfların yönetimi 3 Mart 1924 yılına kadar, Şeyh-ul İslam'lıkla birleştirilerek Şer'iyeye ve Evkaf Vekaleti adı altında, bir vekalet kurumu içerisinde düzenlenmiştir³⁷.

1924 yılında Şer'iyeye ve Evkaf Vekaleti 429 sayılı kanun ile ilga edilerek bu teşkilatın görevlerini yerine getirmek üzere, Başbakanlığa bağlı olarak oluşturulan VGM kurulmuştur³⁸.

4 Ekim 1926 yılında ise Medeni Kanun (MK) yürürlüğe girmiştir. Yine aynı tarihte yürürlüğe giren "Kanun-u Medenin Suresi Meriyeti ve Şekli Tatbiki Hakkındaki Kanun" da, vakıflarla ilgili olarak bir hüküm getirilmektedir. İlgili Yasa'nın 8. maddesinde, "Kanun-u Medenin meriyeti vaazından mukaddem vücuda getirilen

---

³⁷ ONAR, s.677.

³⁸ HATEMİ, Hüseyin Vakıf Kurumunun Tarihi Gelişimi, (Makalenin Metni için bkz:) ÖZAY, İl Han, İkibine Kavuşurken Günışığında Yönetim, İstanbul- 1994, s.314-315.

evkaf hakkında, ayrıca bir tatbikat kanunu neşrolunur" denilerek ayrı bir kanundan söz edilmektedir. Yani, 1926 yılından önce kurulmuş ve varlığını devam ettiren vakıflarla ilgili olarak ayrı bir Vakıflar Kanununun çıkarılacağından söz etmektedir. Nitekim 1926 yılında MK' un yürürlüğe girmesinden önce kurulmuş vakıflar hakkında uygulanmak üzere, kanun yapımı için İsviçre'den Profesör Leemann Hükümet tarafından getirilerek çalışmalara başlanılmış, daha sonra 1935 yılında 2762 sayılı Vakıflar Kanunu (VK) olarak yürürlüğe girmiştir³⁹.

B- CUMHURİYET DÖNEMİNDE ESKİ VAKIF KAVRAMI, KAPSAMI VE SINIRI

1 - ESKİ VAKIF KAVRAMI

MK yürürlüğe girdikten sonra, tarihsel bir anlam yüklü olan "vakıf" terimi yerine belki de kaynak alınan yasanın dilimize çeşitli komisyonlar tarafından çevrilmiş olması sonucu "tesis" terimi kullanılmıştır⁴⁰. Bu durum, doktrinde tartışmaya sebep olmuş, sonuç olarak iki ayrı görüş ortaya çıkmıştır. Bazı yazarlar, MK' da "vakıf" terimi ile "tesis" terimlerinin bir arada kullanılmasının yerin deliğini savunarak; bu şekilde hukuk dilimizin zenginleşeceğini ileri sürmektedirler. Ayrıca MK' un kabulünden önce kurulmuş vakıflar için "vakıf" terimini, kullanarak iki terimin daha açık olarak birbirinden ayırt edilebileceğini belirtmiştir⁴¹. Doktrindeki diğer bir

---

³⁹ HATEMİ, Tarihi Gelişimi, s.318.

⁴⁰ ÖZSUNAY, s.359.

⁴¹ AKİPEK, Jale, Şahsın Hukuku, Ankara- 1961, s.328.

görüŖe göre ise "vakıf" terimin uygulamaya yerleŖmiş ve herkesçe benimsenmiş bir terim olduğunu belirterek, "tesis" teriminin kullanılmasını yerinde bulmamışlardır⁴². MK' un yürürlüğe girmesinden önce kurulmuş vakıflar ile MK hükümlerine göre kurulmuş vakıflar da birbirinden ayırt etmek için, MK' un yürürlüğe girmesinden önce kurulmuş olan vakıflara "eski vakıflar"; MK hükümlerine göre kurulmuş olan vakıflara da yalnızca "vakıflar" diyerek bu ayırımın vurgulanabileceği ifade edilmiştir⁴³.

İŖte 2762 sayılı Vakıflar Kanunu (VK) uygulandığı ve 1926'dan önce kurulmuş olan vakıflar, eski vakıf olarak kabul edilmektedir.

2- ESKİ VAKIFLARIN KAPSAMI

MK yürürlüğe girmeden önce kurulmuş olan ve eski vakıf olarak adlandırılan vakıfları, kanun koyucu gerek vakfin amacı, gerek kuruluş biçimi, gerekse vakıf yapmaya sevk eden nedenler açısından daha sonra kurulan, vakıflardan farklı olduğu için, bu vakıflara özgü olarak, yukarıda belirttiğimiz gibi Vakıflar Kanunu (VK) çıkarılmıştır⁴⁴.

VK, MK'dan önce kurulan vakıfları iki ana başlıkta ele almaktadır. Birincisi, ayrı bir tüzel kişiliğe sahip olmayıp bir bütün halinde VGM'nce temsil edilen mazbut vakıflar, ikinci olarak da tüzel

---

⁴² ÖZSUNAY, s.380; İŖERİ, s.6; KÖPRÜLÜ, Bülent, Medeni Hukuk, 2.Bası, İstanbul- 1984, s.554.

⁴³ İŖERİ, s.6.

⁴⁴ ONAR, s.678.

kişiliğini sürdürmekle birlikte, VGM' nün vesayeti altında olan mülhak vakıflardır⁴⁵.

Bu yasa incelendiğinde, üç temel özellik görülmektedir

a- Eski mazbut ve mülhak vakıflar ortadan kaldırılmış ve bunlar için yeni düzenlemeler getirilmiştir. Dolayısıyla bazı vakıflar açısından II. Mahmut'tan beri süre gelen "merkezileştirme ve ferdiyetine" son vererek, bir kamu tüzel kişiliğinde, özümleme süreci devam etmiştir.⁴⁶

VK'nun 1. maddesinde, eski vakıflar iki ana başlıkta incelenmektedir: mazbut vakıflar ve mülhak vakıflar. Mülhak vakıflar ise, cemaat ve esnaf vakıfları diye bir ayrım söz konusudur.

Mazbut vakıflar, VGM'nce idare edilen ve bir bütün halinde tüzel kişiliğe sahip olan vakıflardır (m.1). bu tür vakıfların hangileri olduğu "a", "b", "c", "ç", ve "d" bentlerinde sayılmıştır. Yani, yasa'nın yürürlüğe girmesinden önce zapt edilmiş olanlar(VGM kurulduktan sonra malvarlığı bu Genel Müdürlüğe geçen vakıflar), daha önce idaresi VGM' ne geçen vakıflar, mütevelliliği bir makama şart edilmiş olan vakıflar, kanunen veya fiilen Hayri bir hizmeti kalmamış vakıflar ile mütevelliliği vakfedenlerin çocuklarından başkalarına şart edilmiş olan vakıflar; mazbut olarak nitelendirilmişlerdir.

Ayrıca VK, mülhak vakıf kesiminden, mazbut vakfa geçiş sonucunu doğuracak kurallar getirilmiştir. Örneğin, on yıldan beri

---

⁴⁵ HATEMİ, Tarihi Gelişimi , s.318.

⁴⁶ HATEMİ, Tüzel Kişiler..., s.399.

mütevelliliği kimseye tevcih edilmemiş (idaresi kimseye verilmemiş) olan vakıflar da artık tevcih yapılmayacağını, mazbut vakıflar kapsamına alınacağını belirtmektedir (m.39). Yine 7. maddede belirtilen ve 36. maddeye yapılan atıf ile, "süresi içinde kısmen veya tamamen kütüğe kaydettirilmeyen vakıflar mazbut vakıflar arasına alınır" ifadesi, mazbut vakıfların kapsamını genişletmektedir. Bununla birlikte 21. maddede "mütevellisi olması gerekenlerden hiç kimse sağ kalmamışsa, o vakıf, mazbut vakıflar arasında alınır" diyerek; mülhak vakıf kesiminden, mazbut vakıfına kesimine geçişi düzenlenmiştir.

Bir vakıf mazbut vakıflar arasına alınmasına ilişkin karar, idari nitelikte bir karardır. Bundan dolayı uyuşmazlık halinde İdari Yargı görevlidir⁴⁷. Mazbut vakıfların yönetim biçimine gelince VK'nda belirtildiği gibi (m.1), bu tür vakıflar VGM'nce yönetilmektedir. Bir bütün olarak tüzel kişilikleri ise, yine VGM'nce temsil edilmektedir. Yani bir kamu tüzel kişiliğine sahip olan VGM, mazbut vakıfların tüzel kişiliğini temsil etmektedir.

Kanaatimize göre, Öztürk'ün de belirttiği gibi⁴³ mazbut vakıflar tüzel kişiliği alelade bir Özel Hukuk tüzel kişiliği değildir. Fiil ehliyetinden yoksun olması ve kamu tüzel kişiliğine sahip bir kurum tarafından temsil edilmesi onu kamu tüzel kişiliğine benzer bir tüzel kişiliğe sahip olduğunu göstermektedir.

Mülhak vakıflar ise, yine VK'nun 1. maddesine göre "mütevelliliği fercilerine şart edilmiş olan ve onlar tarafından idare

---

⁴⁷ HATEMİ, Tüzel Kişiler..., s.402.

⁴³ ÖZTÜRK, s.101.

olunan tüzel kişiliği haiz..." vakıflardır. Ancak, VGM' nün denetimi altındadırlar. Mütevelliler, vakfiyede yazılı şartları yerine getirmekle yükümlüdürler. VK'nun 23 ve 25. maddelerinde mütevellilerin görevleri belirtilmiştir.

Mülhak vakıfların mütevelliliği, VGM tarafından verilmektedir. Genel Müdürlükçe bu işlem yapılmadan müteveli vakfa el koymaz⁴⁴.

Mülhak vakıflar duruma göre üç şekilde yönetilmektedir. Esas olan müteveli eliyle yönetilmesidir. Ancak mütevellinin ölmesi, azledilmesi veya istifası durumlarında, VGM'nce yeni müteveli atanmasına kadar emaneten idare edilir. Veya müteveli olacak durumdaki kişi, Yasa'da belirtilen şartlara uymuyorsa, vakıf, bu kişinin adına VGM'nce niyabetten idare edilir. Kanuni şartlar gerçekleştiğinde, bu kişi müteveli olarak tayin edilebilir⁴⁵.

Yine VK'nun 6. maddesine göre, mülhak vakıflar, VGM'nce niyabetten idare edilse bile ayrı ayrı tüzel kişiliklerini korumaktadırlar. Bunlar kendi sözleriyle bağlı olurlar ve borçlarını kendi malvarlıklarıyla öderler.

Mütevellinin kim olacağı, vakfiyede belirtilen koşullara göre belirlenecektir. Vakfiyenin yorumunda anlaşmazlık çıktığında, Adli Yargıda "tevlıyeti istihkak" davası açılacak mütevelliliği tespit edilecektir.

---

⁴⁴ DALAMANLI, s.47.

⁴⁵ BALTA, Ruşen, Mülhak Vakıflar El Kitabı, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, (Tarihsiz) s. 24.

VK.Cemaat ve esnaf vakıflarını da mülhak vakıflar arasında saymıştır (m.1). Cemaat Vakıfları, yurdumuzda MK yürürlüğe girmeden önce kurulmuş olan vakıflardır. Rum, Ermeni, Yahudi vs. azınlıklara ait olan ve onların dini, Kültürel ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulmuşlardır⁴⁶.

Cemaat Vakıfları'nın VK'nun 5404 sayılı yasa ile yapılan değişikliğinde azınlık cemaatlerince seçilecek kişi veya heyetler tarafından yönetilecekleri ilkesi getirilmiştir. Ancak seçilmiş kişi veya heyetlerce yönetilmelerine rağmen VGM' nün denetimine tabidirler⁴⁷.

Cemaat vakıfları'nın tüzel kişilikleri bulunmasına rağmen; taşınmaz mal edinebilmeleri için, vakfiyeleri veya vakfiyeleri yerine geçen beyannamelerinde izin verir mahiyete bir hüküm bulunması gerekmektedir⁴⁸. Ancak bu konuda cemaat vakıflarının tüzel kişilikleri bulunduğundan, tüzel kişilerin taşınmaz almasına herhangi bir engel olmadığından cemaat vakıflarının da taşınmaz mal edinebileceği doktrinde savunulmaktadır⁴⁹.

Cemaat Vakıfları, Osmanlı İmparatorluğu zamanında taşınmaz mal alıp Kilise veya benzeri yapılar yapmak zorunda kaldıklarında bu gibi yerleri muvazaalı (danışıklı) olarak kişiler üzerinde kaydetmişlerdir. Daha sonra 1934 yılında çıkarılan Tapu Kanunu'nun 3. maddesinde, "varolan taşınmazların dışına çıkılmamak ve

---

⁴⁶ GÜNERİ, Hasan , Azınlık vakıflarının incelenmesi, Vakıflar dergisi, Y.1973, S.10,s.1986.

⁴⁷ ÖZTÜRK, s.123

⁴⁸ ÖZTÜRK, s.120

⁴⁹ SUNGURBEY, İsmet, Medeni Hukuk Sorunları,

hükümetten izin almak şartıyla" tüzel kişilerin adına tescil edilebileceği belirtilmiştir⁵⁰. Cemaat Vakıflarının statüsü, uluslararası platformda Lozan Antlaşması'nın 37- 45 maddeleri ile güvence altına alınmıştır. Bu maddelerde, Türkiye'nin iç mevzuatını cemaat vakıflarıyla ilgili olarak Lozan Antlaşması'nın 37- 45. maddelerine göre düzenleyeceğini (m.37), ayrıca Türkiye'de oturan herkes her inancın, dinin yada mezhebin kamu düzeni ve ahlak kurallarıyla çatışmayan gereklerini ister açıktan ister özel olarak serbestçe yerine getirme hakkına sahip olacağını (m.38), yine Müslüman olmayan azınlıklara bağlı olan Türk vatandaşları, Müslümanların yararlandıkları aynı vatandaşlık haklarıyla siyasal haklardan yararlanacaklarını, sonuç olarak bunların hem hukuk bakımından hem de uygulamada öteki Türk vatandaşlarıyla aynı işlemlerden ve aynı güvencelerden yararlanacaklarını ve Türkiye'deki vakıflarına ve hayır işleri kurumlarına her türlü kolaylıkları sağlayacağını belirtmiştir⁵¹.

Mülhak vakıflar içinde değerlendirilen vakıflardan biri de Esnaf Vakıfları'dır. Bunlar, belirli meslek guruplarına hitap eden vakıflardır. Her birinin ayrı tüzel kişiliği vardır ve kendi seçtikleri yönetim kurulu eliyle yönetilirler. Mülhak vakıflar arasında sayılmalarına rağmen pek gelişmemişlerdir. Bundan dolayı, Hatemi'nin de belirttiği gibi bu tür vakıflar "esnaf yararına olan kazandırmalar esnaf dernekleri tüzel kişilerinin eline geçmiş ve ayrıca mal topluluğu, vakıf türünden bir tüzel kişilik doğmamıştır⁵².

b- VK.'nun meydana getirdiği 2. değişiklik "vakıf mallar" üzerindedir. Vakıf malların kullanım şekli değiştirilmiştir. İcareteyin ve mukataalı vakıf eşitleri kaldırılmıştır. Bunları belirli bir taviz bedeli karşılığında tasarruf sahibine bırakma ilkesini getirmiştir (m.27).

c- VK'nun meydana getirdiği diğer bir değişiklik de, genel olarak vakıfların yönetimi, denetimi ve temsili için kamu tüzel kişiliğine sahip olan VGM.'nun kurulmasıdır(m.2).

VGM'nun iki yönü vardır. Birincisi, VK'nun 1. maddesinde belirtilen mazbut vakıfların tüzel kişiliklerini bir bütün olarak temsil etmesidir. İkinci yönü ise, mütevelliler tarafından yönetilen ve ayrı ayrı tüzel kişileri olan mülhak vakıfların idari denetimidir⁵³.

VGM, Başbakanlığa bağlı katma bütçeli bir kamu kurumudur. Bir başka deyişle "VGM ayrı bir kamu tüzel kişiliği olarak kabul edilen mazbut vakıflar tüzel kişiliğini temsil etmekte; eski hukuk döneminden gelen ve bireyselliğini koruyan mülhak vakıfları idari vesayeti altında bulundurulmakta, MK'a göre kurulan vakıfları da denetlemektedir".

B-CUMHURİYET DÖNEMİNDE MEDENİ KANUN VE YENİ VAKIFLAR KANUNUNA GÖRE YENİ VAKIFLARIN KURULUŞ YÖNTEMİ

Eski ve yeni vakıf mevzuatları arasındaki farkın giderilmesine yönelik en ciddi girişim 5737 sayılı yasa ile sağlanmıştır. Bu son yasal

düzenleme; vakıfların yönetimi, faaliyetleri ve denetimine, yurt içi ve yurt dışındaki taşınır ve taşınmaz vakıf kültür varlıklarının tescili, muhafazası, onarımı ve yaşatılmasına, vakıf varlıklarının ekonomik şekilde işletilmesi ve değerlendirilmesinin sağlanmasına ilişkin usûl ve esasların belirlenmesi; Vakıflar Genel Müdürlüğünün kuruluşu ile Genel Müdürlüğün teşkilât, görev, yetki ve sorumluluklarının düzenlenmesi amacıyla hazırlanmıştır (5737 m. 1) ⁴⁸.

5737 sayılı kanun; mazbut, mülhak ve yeni vakıflar, cemaat ve esnaf vakıfları ile Vakıflar Genel Müdürlüğünü kapsar.

Bu Kanunun uygulanmasında milletlerarası mütakabiliyet ilkesi saklıdır (5737 m. 2).

1- ÖZEL HUKUK TÜZEL KİŞİSİ OLARAK KURULURLAR

Vakıflar, özel hukuk tüzel kişiliğine sahiptir (5737 m. 4). Yeni vakıflar; Türk Medenî Kanunu hükümlerine göre kurulur ve faaliyet gösterirler. Yeni vakıfların kuruluşunda amaçlarına göre özgülenecek asgarî mal varlığı her yıl Meclisçe belirlenir.

Yeni vakıflar, vakıf senetlerinde yazılı amaçlarını gerçekleştirmek üzere Genel Müdürlüğe beyanda bulunmak şartıyla şube ve temsilcilik açabilirler. Beyannamenin düzenlenmesine ilişkin usûl ve esaslar yönetmelikle düzenlenir (5737 m. 5).

Yabancılar da, Türkiye’de, hukukî ve fiilî mütakabiliyet esasına göre yeni vakıf kurabilirler.

---

⁴⁸ 28.02.2008 T. Ve 26800 RG

2- RESMİ SENET TANZİMİ

Türk Medeni Kanununa göre vakıf kurma iradesi, resmi senetle veya ölüme bağlı tasarrufla açıklanır. Vakıf, yerleşim yeri mahkemesi nezdinde tutulan sicile tescil ile tüzel kişilik kazanır.

Resmi senetle vakıf kurma işleminin temsilci aracılığıyla yapılması, temsil yetkisinin noterlikçe düzenlenmiş bir belgeyle verilmiş olmasına ve bu belgede vakfın amacı ile özgülenecek mal ve hakların belirlenmiş bulunmasına bağlıdır.

Vakıf senedinde vakfın adı, amacı, bu amaca özgülenen mal ve haklar, vakfın örgütlenme ve yönetim şekli ile yerleşim yeri gösterilir(MK m. 106).

- Vakıf senedinde vakfın amacı ile bu amaca özgülenen mal ve haklar yeterince belirlenmiş ise, diğer noksanlıklar vakfın tüzel kişilik kazanması için yapılan başvurunun reddini gerektirmez.

3- MAHKEMEYE BAŞVURMA

Mahkemeye başvurma, resmi senet düzenlenmiş ise vakfeden tarafından; vakıf ölüme bağlı tasarrufa dayanıyorsa ilgililerin veya vasiyetnameyi açan sulh hakiminin bildirimine üzerine ya da Vakıflar Genel Müdürlüğüne re'sen yapılır. Başvurulan mahkeme, mal ve hakların korunması için gerekli önlemleri re'sen alır (TMK m. 102). Ancak yeni MK sistemimizde, önceki dönemdeki vakıf üyeliklerine bir tepki olarak, vakıflara üyeliği kabul etmemektedir.

Doğal olarak Cumhuriyetin Anayasa ile belirlenen niteliklerine ve Anayasanın temel ilkelerine, hukuka, ahlaka, milli birliğe ve milli menfaatlere aykırı veya belli bir ırk ya da cemaat mensuplarını desteklemek amacıyla vakıf kurulamaz (MK m. 102).

4- MAHKEME KARARINA İTİRAZ VE TEMYİZ

Mahkemenin verdiği karar, tebliğ tarihinden başlayarak bir ay içinde, başvuran veya Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından temyiz edilebilir.

Vakıflar Genel Müdürlüğü veya ilgililer, vakfın kurulmasını engelleyen sebeplerin varlığı halinde iptal davası açabilirler(MK m. 103).

5- VAKFIN TESCİLİ VE İLAN

Tesciline karar verilen vakıf, vakfın yerleşim yeri mahkemesi nezdinde tutulan sicile tescil edilir; ayrıca Vakıflar Genel Müdürlüğünde tutulan merkezi sicile kaydolunur.

Tescil kararı, başka bir mahkemece verilmiş ise, ilgili belgelerle birlikte tescil için vakfın yerleşim yeri mahkemesine gönderilir.

Yerleşim yeri mahkemesinin yapacağı bildirim üzerine Vakıflar Genel Müdürlüğünce merkezi sicile kaydolunan vakıf Resmi Gazete ile ilan olunur. Tescil ve ilan tüzük hükümlerine göre yapılır(MK m. 104).

- Mal ve hakların kazanılması ve sorumluluk

- Özgülenen malların mülkiyeti ile haklar, tüzel kişiliğin kazanılmasıyla vakfa geçer. Tescile karar veren mahkeme, vakfedilen taşınmazın vakıf tüzel kişiliği adına tescil edilmesini tapu idaresine bildirir.

Ölüme bağlı tasarrufla kurulan vakfın miras bırakanın borçlarından sorumluluğu, özgülenen mal ve haklarla sınırlıdır (MK m. 105).

Vakıf senedinde olası noksanlıklar, tescil kararı verilmeden önce mahkemece tamamlattırılabilceği gibi; kuruluştan sonra da denetim makamının başvurusu üzerine, olanak varsa vakfedenin görüşü alınarak vakfın yerleşim yeri mahkemesince tamamlattırılır.

Tescili istenen vakfa ölüme bağlı tasarrufla özgülenen mal ve haklar amacın gerçekleşmesine yeterli değilse; vakfeden aksine bir irade açıklamasında bulunmuş olmadıkça bu mal ve haklar, denetim makamının görüşü alınarak hakim tarafından benzer amaçlı bir vakfa özgülenir(MK m. 107).

- Mirasçılarının ve alacaklılarının dava hakkı

Vakfedenin mirasçıları ile alacaklılarının, bağışlamaya ve ölüme bağlı tasarruflara ilişkin hükümler uyarınca dava hakları saklıdır (MK m. 111).

- Vakfın örgütü

Vakfın bir yönetim organının bulunması zorunludur. Vakfeden, vakıf senedinde gerekli gördüğü başka organları da gösterebilir (MK m. 112).

- Çalıştırılanlara ve işçilere yardım vakfı

Çalıştırılanlara ve işçilere yardım vakıflarının yöneticileri, yararlananlara, vakfın örgütü, işleyişi ve mali durumu hakkında gerekli bilgiyi vermekle yükümlüdürler.

Vakfa ödenti veren çalıştırılanlar ve işçiler en az yapmış oldukları ödeme oranında yönetime katılırlar ve temsilcilerini olabildiğince kendi aralarından seçerler.

Vakfın malvarlığının çalıştırılanların ve işçilerin yapacakları ödemelerle sağlanacak bölümünün işverene karşı vakfın bir alacağından ibaret olması, ancak bu alacak için yeterli güvence sağlanmış olmasına bağlıdır.

Yararlananların, vakfın edimlerinin yerine getirilmesini dava yoluyla isteyebilmeleri, ödenti vermiş olmalarına veya vakfi düzenleyen hükümlerin kendilerine bu hakkı tanımış bulunmasına bağlıdır.

Çalıştırılanlara ve işçilere yardım vakıflarında yararlananların yönetime katılmaları ve vakıftan yararlanma koşulları ile ilgili hükümlerde yapılacak değişiklikler, vakıf senedine göre buna yetkili

organın istemi üzerine, denetim makamının yazılı görüşü alındıktan sonra yerleşim yeri mahkemesince karara bağlanır (MK m. 110).

6- VAKIFLARIN DENETİMİ

Yönetim organı her takvim yılının ilk üç ayı içinde vakfın bir önceki yıla ait malvarlığı durumunu ve çalışmalarını bir rapor halinde denetim makamına bildirir ve durumun uygun araçlarla yayımlanmasını sağlar (MK m. 114).

Vakıfların, vakıf senedindeki hükümleri yerine getirip getirmediği, vakıf mallarını amaca uygun biçimde yönetip yönetmediği ve vakıf gelirlerini amaca uygun olarak harcayıp harcamadıkları Vakıflar Genel Müdürlüğüne ve üst kuruluşlarınca denetlenir. Vakıfların üst kuruluşlarınca denetimi özel kanun hükümlerine tabidir.

Denetimin nasıl yapılacağı, sonuçları ve bu Kanuna göre kurulmuş olsun veya olmasın bütün vakıfların Vakıflar Genel Müdürlüğüne ödeyecekleri denetim giderlerine katılma payı, vakfın safi gelirinin yüzde beşini geçmemek üzere tüzükle belirlenir.

7- VAKIF AMACININ VE MALLARIN DEĞİŞMESİ

Durum ve koşullardaki değişimler yüzünden vakıf senedinde yazılı amaca bağlı kalınması vakfedenin arzusuna açıkça uymayacak hale gelmiş ise mahkeme, vakfın yönetim organı veya denetim makamının başvurusu üzerine diğerinin yazılı görüşünü aldıktan sonra vakfın amacını değiştirebilir.

Amacın gerçekleşmesini 3nemli 3l3de g3leştiren veya engelleyen koşulların ve y3k3ml3l3klerin kaldırılmasında veya değiştirilmesinde de aynı h3k3m uygulanır.

Amaca 3zg3lenen mal ve hakların daha yararlı olanları ile değiştirilmesini veya paraya çevrilmesini haklı kılan sebepler varsa mahkeme, vakfın y3netim organı veya denetim makamının başvurusu 3zerine diğerinin yazılı g3r3ř3n3 aldıkdan sonra gerekli değişikliğe izin verebilir (MK m. 113)..

8-VAKIF ORGANLARINDA EKSİLME HALİ VE Y3NETİCİLİğE ENGEL HALLER İLE AZİLLERİ

Yeni vakıfların organlarında 3l3m, istifa ya da herhangi bir nedenle eksilme olduğu takdirde; vakıf senedindeki h3k3mlere g3re, h3k3m bulunmaması halinde vakıf senedi değişikliğine yetkili organın, bunun bulunmaması halinde ise icraya yetkili organın kararı ve Genel M3d3rl3ę3n g3r3ř3 alınarak mahkemece yenisi seçilir (5737 m. 8).

Vakıflarda; hırsızlık, nitelikli hırsızlık, yağma, nitelikli yağma, dolandırıcılık, nitelikli dolandırıcılık, zimmet, r3şvet, sahtecilik, hileli iflas, ihaleye fesat karıştırma, edimin ifasına fesat karıştırma, g3veni k3t3ye kullanma, kaçakçılık suları ile Devletin g3venliğine karşı işlenen suların birinden mahk3m olanlar y3netici olamazlar.

Vakıf y3neticisi seçildikten sonra yukarıdaki suçlardan mahk3m olanların y3neticiliği sona erer (5737 m. 9).

Vakıf yöneticileri; vakfın amacına ve yürürlükteki mevzuata uymak zorundadır.

Birinci fıkrada belirtilen zorunluluğa uymayanlar ile;

a) Vakfın amacı doğrultusunda faaliyette bulunmayan,

b) Vakfın mallarını ve gelirlerini amaçlarına uygun olarak kullanmayan,

c) Ağır ihmal ve kasıtlı fiilleriyle vakfı zarara uğratan,

d) Denetim Makamınca tespit edilen noksanlık ve yanlışlıkları verilen süre içerisinde tamamlamayan, düzeltmeyen veya aykırı işlemlere devam eden,

e) Medeni hakları kullanma ehliyetini ka2ybeden veya görevini sürekli olarak yapmasına engel teşkil edecek hastalığa veya maluliyete yakalanan,

f) Bu Kanununun 11 inci maddesi uyarınca iki defa idarî para cezası alan,

vakıf yöneticileri, Meclisin vereceği karara dayalı olarak Denetim Makamının başvurusu üzerine vakfın yerleşim yeri asliye hukuk mahkemesince görevlerinden alınabilir. Telafisi imkânsız sonuçlar doğurabilecek hallerde (5737 m. 1) e dava sonuçlanıncaya kadar, Meclis kararı üzerine Denetim Makamınca, vakıf yönetiminin geçici olarak görevden uzaklaştırılması ve kayyımca yönetilmesi ihtiyati tedbir olarak mahkemeden talep edilir.

Haklı sebepler varsa mahkeme, vakfın yönetim organı veya denetim makamının istemi üzerine diğzerinin yazılı görüşünü aldıktan sonra vakfın örgütünü, yönetimini ve işleyişini değıştirebilir.

Mahkeme, denetim makamının başvurusu üzerine, tüzükte gösterilen sebeplerle duruşma yaparak yöneticileri görevden alabilir ve vakıf senedinde başka bir hüküm yoksa yenisini seçebilir (MK m. 112).

Görevinden alınan vakıf yöneticileri Meclis üyesi olamaz ve beş yıl süreyle aynı vakfın yönetim ve denetim organında görev alamazlar. Ayrıca ikinci fıkranın (c), (e) ve (f) bentlerinde belirtilen nedenlerle görevinden alınan vakıf yöneticileri başka bir vakfın yöneticisi ise o görevinden de alınmış sayılır ve beş yıl süreyle hiçbir vakfın yönetim ve denetim organında görev alamazlar.

Vakıf yönetiminde yer alan kişiler ile vakıf çalışanları kusurlu fiilleri nedeniyle vakfa verdikleri zararlardan sorumludurlar. Vakıf yöneticileri mahkeme kararı olmaksızın görevlerinden uzaklaştırılmazlar (5737 m. 10)

9- VAKFIN FAALİYETTEN GEÇİCİ ALIKONULMASI VE DAĞITILMASI

a- Faaliyetten geçici alıkoyma

İçişleri Bakanlığı, Anayasada öngörülen hallerde ve belirlenen usullere uygun olarak, denetim makamının da görüşünü almak suretiyle mahkemece bir karar verilinceye kadar vakfı geçici olarak

faaliyetten alıkoyabilir ve derhal mahkemeye başvurur. Hakim başvuruyu gecikmeksizin karara bağlar (MK m. 115).

b- Vakfın sona ermesi

Amacın gerçekleşmesi olanaksız hale geldiği ve değiştirilmesine de olanak bulunmadığı takdirde, vakıf kendiliğinden sona erer ve mahkeme kararıyla sicilden silinir. Yasak amaç güttüğü veya yasak faaliyetlerde bulunduğu sonradan anlaşılan veya amacı sonradan yasaklanan vakfın amacının değiştirilmesine olanak bulunmazsa; vakıf, denetim makamının ya da Cumhuriyet savcısının başvurusu üzerine duruşma yapılarak dağıtılır(MK m. 116)..

Vakıfların malları üzerinde zilyetlik yoluyla kazanma hükümleri uygulanmaz.

Derneklerin uluslararası faaliyette bulunmalarına ve üst kuruluş kurmalarına ilişkin hükümler kıyas yoluyla vakıflar hakkında da uygulanır.

Kamuya yararlı veya özel kanunlarla kurulan vakıflar hakkındaki özel hükümler saklıdır (MK m. 117).

Yeni 5737 sayılı Vakıflar Kanunu ile kabul edilen hükümle; Sona eren yeni vakıfların borçlarının tasfiyesinden arta kalan mal ve haklar; vakıf senedinde yazılı hükümlere göre, senetlerinde özel bir hüküm bulunmayanlarda ise Genel Müdürlüğün görüşü alınarak mahkeme kararıyla benzer amaçlı bir vakfa; dağıtılan yeni vakıfların borçlarının tasfiyesinden arta kalan mal ve haklar ise Genel Müdürlüğe intikal eder(5737 m.27).

10- VAKIF HAYRAT MALLARININ İMTİYAZI

Vakıfların hayrat taşınmazları haczedilemez, rehnedilemez, bu taşınmazlarda mülkiyet ve irtifak hakkı için kazandırıcı zamanaşımı işlemez.

Genel Müdürlüğe, mazbut ve mülhak vakıflara ait olup, tahsis edildikleri amaca göre kullanılmaları kanunlara veya kamu düzenine aykırı yahut tahsis amacına uygunluğunu kaybetmiş, kısmen veya tamamen hayrat olarak kullanılması mümkün olmayan taşınmazlar; mazbut vakıflarda Meclis kararı ile mülhak vakıflarda vakıf yöneticisinin talebi üzerine Meclis kararı ile gayece aynı veya en yakın başka bir hayrata dönüştürülebilir, akara devredilebilir veya paraya çevrilebilir. Bu paralar aynı surette diğer bir hayrata tahsis olunur. Aynı vakıf içerisindeki dönüştürme veya devirlerde bedel ödenmez (5737 m. 15).

Tasarruf edenlerin veya maliklerin mirasçı bırakmadan ölümleri, kaybolmaları, terk veya mübadil gibi durumlara düşmeleri halinde icareteynli ve mukataalı taşınmaz malların mülkiyeti vakfi adına tescil edilir (5737 m.17).

10-VAKIF KÜLTÜR MALVARLIKLARININ DİKKATE ALINMASI

Özel vakıf ormanları kurulabilir(5737 m.21). Kamu kurum ve kuruluşları, koruma imar planlarını düzenlerken vakıf kültür varlıklarıyla ilgili hususlarda Genel Müdürlüğün görüşünü almak zorundadırlar.

Genel Müdürlüğe ve mazbut vakıflara ait taşınmaz mallarla ilgili olarak belediyeler ile diğer kamu kurum ve kuruluşlarınca yapılan uygulama imar ve parselasyon planlarının, askıya çıkarılmadan önce ilgili idareler tarafından Genel Müdürlüğe bildirilmesi zorunludur.

Mazbut vakıf taşınmazlarında akar niteliğini koruyacak şekilde imar düzenlemesi yapılır.

Genel Müdürlüğe ve mazbut vakıflara ait olup uygulama imar planlarında okul, hastane veya spor alanlarında kalan taşınmazlar; ilgili kurumlar tarafından, imar planının tasdik tarihinden itibaren iki yıl içerisinde kamulaştırılmadığı takdirde ilgili bakanlığın görüşü alınarak Genel Müdürlükçe özel okul, özel hastane veya özel spor tesisi olarak değerlendirilebilir(5737 m.22).

. Vakıfların malları üzerinde zilyetlik yoluyla kazanma hükümleri uygulanmaz (5737 m.23).

11- VAKIFLARIN ULUSLAR ARASI FAALİYETLERİ

Vakıflar; vakıf senetlerinde yer almak kaydıyla, amaç veya faaliyetleri doğrultusunda, uluslararası faaliyet ve işbirliğinde bulunabilirler, yurt dışında şube ve temsilcilik açabilirler, üst kuruluşlar kurabilirler ve yurt dışında kurulmuş kuruluşlara üye olabilirler.

Vakıflar; yurt içi ve yurt dışındaki kişi, kurum ve kuruluşlardan ayni ve nakdi bağış ve yardım alabilirler, yurt içi ve yurt dışındaki benzer amaçlı vakıf ve derneklere ayni ve nakdi bağış ve yardımda

bulunabilirler. Nakdi yardımların yurt dışından alınması veya yurt dışına yapılması banka aracılığı ile olur ve sonuç Genel Müdürlüğe bildirilir. Bildirimin şekli ve içeriği yönetmelikle düzenlenir(5737 m.25).

12- VAKIFLARIN İKTİSADİ İŞLETME KURMALARI

Vakıflar; amacını gerçekleştirmeye yardımcı olmak ve vakfa gelir temin etmek amacıyla, Genel Müdürlüğe bilgi vermek şartıyla iktisadî işletme ve şirket kurabilir, kurulmuş şirketlere ortak olabilirler. Şirketler dahil iktisadî işletmelerden elde edilen gelirler vakfın amacından başka bir amaca tahsis edilemez. Kurucuların çoğunluğu yabancı uyruklu olan vakıfların kurduğu yahut paylarının yarısından fazlasına bu nevi vakıfların sahip olduğu şirketlerin mal edinmeleri hakkında aynı vakıfların mal edinmelerini düzenleyen hükümler uygulanır.

Genel Müdürlük; Bakanlar Kurulu kararıyla Genel Müdürlük ve mazbut vakıfların gelirleri ve akar malları ile iktisadî işletme veya şirket kurmaya yetkilidir. Şirket hisseleri ve hakların daha yararlı olanları ile değiştirilmesi, paraya çevrilmesi, değerlendirilmesi ve bunlara bağlı her türlü hakkın kullanılması ile ortaklık paylarına bağlı hakların kullanılması Genel Müdürlük tarafından yürütülür (5737 m.26).

13- VGM'NE AİT MECURLARIN KİRALANMASI

Bilindiği gibi Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne ait çok sayıda (2007 yılı sonu itibarıyla yaklaşık 7.500 adet) taşınmaz ve bu taşınmazlardan

gelir sağlayan çok sayıda da kira getiren mecur emval bulunmaktadır. Yeni yasal düzenleme, bu hususu da kurala bağlamış ve uygulamadan doğan tereddütlerin kaldırılması sağlanmıştır.

Genel Müdürlüğe ve mazbut vakıflara ait taşınmazların kira süresi azami üç yıldır. Ancak onarım veya inşa karşılığı kiralamalarda; onarım ve inşa bedeli göz önüne alınarak kira süresi Genel Müdürün onayı ile yirmi yıla, Meclis kararı ile kırk dokuz yıla kadar tespit edilebilir.

Genel Müdürlüğe veya mazbut vakıflara ait onarımı planlanan vakıf kültür varlıkları ile yatırım yapılacak taşınmazlar; kira sresinin bitiminden bir ay önce bildirim yapılmak kaydıyla, hiçbir hüküm ve karara bağlı olmaksızın Genel Müdürlüğün talebi üzerine kira süresi sonunda mülki amirlike tahliye edilir (5737 m.20). Kiraya verilen veya tahsis edilen mazbut vakıf taşınmaz malların, yangın, hırsızlık ve doğal afetlere karşı, kullananları tarafından Genel Müdürlük adına sigortalanması zorunludur(5737 m.24).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AZINLIK VAKIFLARI

Azınlık Vakıfları konusu, ülkemizde iki ayrı bakış açısı ile değerlendirilmektedir.

Bir kısım yazarlarımız, tarihten gelen kuşku ve endişeler ile, bunların faaliyet alanlarını sınırlayıp, disipline edelim, mümkünse kapatalım mantığı ile hareket etmektedirler.

Diğer bir kısım yazarlarımız ise, bırakalım istedikleri gibi hareket etsinler demektedirler.

Bu çalışmamızda, her iki yaklaşım tarzının de doğru olmadığını, azınlık vakıfları konusunun kanunlar, hukuk devleti ve insan hakları ilkeleri çerçevesinde değerlendirilmesi gereken bir konu olduğunu anlatmaya gayret edeceğim.

Dolayısıyla, bölünme korkusu veya imtiyaz tanıyalım düşüncesi, hukuk mantığı, mantalitesi, içerisinde olaya yaklaşıldığında sağ duyuyu temsil etmemektedir.

Azınlık Vakıfları konusu, AB giriş sürecinde de tartışılan ve gündeme gelen bir konudur. Bu çalışmamızda AB uyum yasaları çerçevesinde, azınlık vakıflarına ilişkin yapılan değişiklikleri de bu konu bağlamında ifade edilmeye çalışılmıştır.

Bu makalede azınlık vakıflarının hukuksal olarak düzenlenişini, Osmanlı İmparatorluğu, Türkiye Cumhuriyeti Dönemi ve AB uyum yasaları çerçevesinde anlatılacaktır.

Vakıf teriminin başındaki azınlık terimi her ne kadar azınlıklar ile ilgili diğer terimleri ; azınlık hakları, azınlık kavramının içeriği, uluslar arası antlaşmalarda azınlık kavramı vs. gibi konuları da çağrışırsa da, bu konferansta, Lozan-Montrö antlaşmasında azınlık olarak kabul edilen T.C. vatandaşlarının Osmanlı döneminde kurmuş oldukları ve günümüze kadar intikal eden azınlık vakıfları anlatılmıştır.

I- GENEL HATLARIYLA AZINLIK VE AZINLIK VAKIFLARI

A- AZINLIK (EKALLİYET-MINORITE) KAVRAMI

“Azınlık” sözlük anlamı itibariyle şöyle tanımlanmaktadır: “Bir devlet otoritesi altında yaşayan, aralarında ırk, dil ve din farkı bulunan azınlık grupları, azınlık haklarına sahip topluluklara” denir. Bunlar uluslar arası antlaşmalar ile verilen haklardan yararlanırlar.

Azınlık hakları” ise, çoğunluktan farklı olarak, etnik, dinsel, dilsel ayırt edici özelliklere sahip kişilerin kendi kültürel kimliklerinin korunmasına yönelik taleplerini oluşturmaktadır.⁴⁹

B- AZINLIK VAKIFLARI

Azınlık vakıfları, Osmanlı İmparatorluğundan Türkiye Cumhuriyetine intikal eden tarihi kurumlarımızdandır. Dolayısıyla azınlık vakıflarını anlatırken tarihsel arka planında belirlememiz

---

⁴⁹ . <http://tdk.org.tr/tdksozluk/sozara.htm>; Azınlık hakları ile ilgili olarak iki kitaba bakılabilir: ORAN, Baskın, Küreselleşme ve Azınlıklar, 4.baskı, İmaj Yayınevi, Ankara-2001; Uluslararası Belgelerde Azınlık Hakları, Derleyen İNANÇ, ZeKi, 1. Baskı, Ütopya Yayınevi, Ankara-2004.

gerekir. Özellikle kuruluş ve tabi olduğu hukuk açısından, Osmanlı Devleti'nden günümüze intikal eden, azınlık vakıflarının konumunu belirlemek gerekir.

Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra, 4 Şubat 1926 yılında vakıflar tüzel kişiliğininide düzenleyen 743 sayılı MK yürürlüğe girdi. Çıkarılan bu kanunun tatbikine ilişkin “Kanun-u Medeninini Suret’i Meriyeti ve şekli tatbiki hakkındaki kanunda” eski vakıflara ilişkin bir düzenleme söz konusudur. İlgili yasanın, 8. md.’de “Kanun-u medeni’yenin meriyeti vaazından mukaddem vücuda getirilen evkaf hakkında, ayrıca bir tatbikat kanunu neşrolunur” denilerek ayrı bir kanundan bahsedilmiştir.

Nitekim 1929 yılında MK’nun yürürlüğünden önce kurulmuş vakıflar hakkında uygulanmak üzere kanun yapımı için İsviçre’den Prof. Dr. Hans Leman Hükümet tarafından çağrılarak kanun yapma çalışmalarına başlanmış, nihayet 1935 yılında 2762 sayılı, 1926 yılından önce kurulmuş vakıflara uygulanmak üzere Vakıflar Kanunu çıkarılmıştır.

İşte Azınlık Vakıfları, 1926’dan önce kurulan ve doktrinde eski vakıf olarak adlandırılan vakıflar arasında değerlendirilmektedir.⁵⁰

2762 yasayla Vakıflar Kanunu, MK’dan önce kurulan vakıfları iki ana başlıkta ele almaktadır.

a. Mazbut Vakıflar

b. Mülhak Vakıflar

---

⁵⁰ ÖZAY, s.297-326.

Mülhak Vakıflar, VK. 1. md. göre “mütevelliliği fer’ilerine şart edilmiş olan ve onlar tarafından idare olunan tüzel kişiliğe haiz” vakıflardır.

Mülhak vakıflarında VK 1.md.ye göre ,

- a.Mütevelliliği Vakfedenlerin Fer’ilerine Şart Edilmiş Vakıflar
- b. Esnaf Vakıfları
- c. Cemaat Vakıfları

diye üçe ayrılmaktadır. İşte burada ifade edilen cemaat vakıfları, bizim ifade ettiğimiz azınlık vakıflarıyla aynı anlamı ifade etmektedir.⁵¹

II- CUMHURİYET ÖNCESİ AZINLIK VAKIFLARI

Osmanlı Devleti, döneminden kuruluşundan itibaren vakıflar doğrudan doğruya kadının (hakimin) gözetim ve denetimi altında bulunuyordu.⁵²

Osmanlı Devletinde, Müslüman olmayanların vakıf kurmaları mümkün idi. Osmanlı döneminde vakıf üç aşamadan geçtikten sonra kuruluyordu; Öncelikle, vakfın fikri tasarımı yapılır. İkinci olarak, belirlenen amaçlar doğrultusunda Müessesatı Hayriye denilen, hizmet binaları yapılır ve hizmetin devamlılığı için gerekli olan gelir kaynakları belirlenir. Üçüncü olarak ta, hazırlanan vakfiye mahkemenin onayına sunulur. Mahkemece uygun görülürse, şer’iye

---

⁵¹ . BALTA, s.10.

⁵² . ÖZTÜRK, s.36.

kütüğüne kayıt yapılır ve orijinali vakfı kuran kişiye iade edilerek vakıf kurulurdu.

Osmanlı hukukuna göre, Osmanlı devletinde ikamet eden, ehli kitap denilen Yahudi ve Hıristiyanlar antlaşmalarla Osmanlı devleti vatandaşı olabiliyorlardı. Bu durumdaki kimselere “zimmi” denmekte idi.

Zimmi olmayan, gayri Müslimlerden vizeli ve pasaportlu olarak geçici bir süre için Osmanlı devletinde ikamet edenlere, “müstemen” adı verilmektedir.

İşte Osmanlı devletinde, azınlık vakıfları denildiğinde zimmiler ve müstemenlerin kurdukları vakıflar belirtilmektedir. Yalnız gerek zimmilerin, gerekse müstemenlerin vakıf kurmalarının bazı sınırları söz konusudur. Zimmiler ve müstemenler, insanlara iyilik yapmak, zorunlu ihtiyaçlarını karşılamak, zorda kalanlara yardımcı olmak amacıyla vakıf kurabilirler. Bu konuda bir sınırlama söz konusu değildir. Ancak, kilise kurmak, bunları tamir etmek veya İncil ve Tevrat’ın basım ve dağıtımına yönelik olarak kurulacak vakıflar geçersizdir.

Bununla birlikte zimmiler ve müstemenler, dini yapının etrafındaki veya diğer sağlık ve sosyal birimlerinin çevresinde toplanan fakirler için , başta nakit para olmak üzere sadece taşınır mal vakfedebilmekteydiler.⁵³

---

⁵³ ÖZTÜRK, s.116 vd.; BALLAR, Suat, Dernek ve Vakıflar Açısından Kolektif Özgürlükler, Makale metni için bkz., Anayasa ve Uyum Yasaları Sempozyumu, TBB Yayınları, 1. Baskı, Ankara-2003, s. 21.

Ancak Tanzimat Fermanı , Müslümanlar ile gayr-i Müslimleri eşit hale getirerek, nimette ve külfette eşit ve birbirlerinin haklarına riayet eden bir Osmanlı toplumu oluşturma gayreti bağlamında, bir eşitlik anlayışı geliştirmeyi amaçlamıştır.

Bu amacın bir görünümü olarak 1912 yılında Eşhas-ı Hükmiyenin Emval-ı Gayr-i Menkule' ye Tasarruflarına Dair Kanunu Muvakkat ile, tüzel kişilere taşınmaz malların üzerinde tasarruf yetkisi verilmiştir.

Kanunun 1. ve 3. maddelerinde açıkça belirtildiği gibi bu haktan sadece Osmanlı vatandaşlığında olan, cemaatler, hayır müesseseleri yararlanabiliyordu. Ayrıca, Osmanlı devleti vatandaşlığında olan tüzel kişiler sadece köy ve kasaba içerisinde bulunan taşınmazların mülkiyetine sahip olabiliyorlardı. Kanunun 3. maddesinde ise, “Osmanlı Cemaat ve hayrı müesseseleri namına, şimdiye kadar müstear bir ad ile, kasaba ve köyler içerisinde, tasarruf oluna gelen taşınmaz mallar bu kanunun ilamından itibaren 6 ay içinde başvurulduğu takdirde, önceki fıkrada yazılı şartlar uyarınca, müesseseler namına düzeltilir” diyerek, bir paradoksu çözmeye çalışmıştır. Nitekim daha önce, kiliselere bağışlanan taşınmazlar, ya bir cemaat üyesinin üzerine kaydediliyordu veya Meryem Ana, bir aziz veya azize üzerine kaydediliyordu. Doğaldır ki, riskli ve gerçeği yansıtmayan bu olumsuz durum, buradaki gayr-i menkullerin asıl sahipleri adına tescili yapılarak, bu durum düzeltilmiştir.

Yani bu kanunun 3. ve 4. maddeleri ile namı müstear veya namı mevhume üzerine yukarıdaki nedenden dolayı kaydedilen, ama

kendilerinin kullandığı bu taşınmaz malları, bu müesseselere birer tüzel kişilik vererek tescil ettirme imkanı getirmiştir. Bu tescil sırasında, muvazaalı olarak taşınmazı üzerinde bulunduran kişinin rızasına gerek olmadan bu tescil işleminin yapılacağını belirtilmiştir.

İşte bu kanunun çıkmasından sonra azınlık cemaatleri, yukarıda izah ettiğim şekilde kaydedilmiş olan taşınmaz malların kendi tüzel kişilikleri üzerine geçirilmesi için defteri Hakanı idarelerine birer beyanname ile başvurmuşlardır. Dolayısıyla, azınlık cemaatlerini, okul, yetimhane, kilise, havra ve hasta hane gibi sosyolojik kültürel, dini ve Hayri müesseseleri birer tüzel kişilik olarak kabul edilmiştir. Büyük bir kısmının vakfiyeleri olmadığı ve vakıf formatına uymadığı halde, bugünkü azınlık vakıflarının hukuksal temelini oluşturan süreç böylece başlamış oldu.⁵⁴

Sonuç olarak, Osmanlı İmparatorluğu döneminde azınlık vakıflarına tüzel kişilik tanınması yolunda bir adım atılmıştır.

III- CUMHURİYET DÖNEMİNDE AZINLIK VAKIFLARI

Birinci Dünya Savaşı sonrası Osmanlı devletinin bir devamı olarak kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti, Osmanlı Devletinin bazı kurumlarını da kabullenmek zorunda kaldı. İşte bunlardan biri de, Osmanlı hukuk sistemine göre kurulmuş olan “Eski vakıf” diyebileceğimiz kurumlardır.

---

⁵⁴ . ÖZTÜRK, s.83 vd.; HATEMİ, Tarihi Gelişimi, s.312-313

Cumhuriyet kurulduktan sonra hukuk sistemimiz değişmiş, hızlı bir biçimde cumhuriyete adaptasyon süreci başlamıştır. Bu bağlamda 1926 yılında 743 sayılı Türk Medeni Kanunu TBMM’de kabul edilmiştir. Kanun yayınlandığı andan itibaren geçerlidir, kuralı gereği 743 sayılı MK 1926 yılından sonra kurulacak vakıflara uygulanacaktır. Yalnız 743 sayılı MK, MK şekli tatbikine ilişkin kanunun 8. md. “Kanunu medeninin yürürlüğe girdiği tarihten önce vücuda getirilen vakıflar hakkında bir tatbikat kanunu neşrolunur” diyerek, daha sonra bu hüküm uyarınca, 1926 yılından önce kurulmuş vakıflara uygulanmak üzere VK., TBMM’de kabul edilmiştir⁵⁵.

A- LOZAN ANTLAŞMASINA GÖRE AZINLIK VAKIFLARI

Birinci Dünya Savaşından sonra, imzalanan Lozan Konferansı metnin özellikle 37-45 md. arasında yer alan 9. md.’de azınlık hakları ve azınlık vakıflarının durumu düzenlenmiştir.

Lozan antlaşmasında açık olarak belirtilen azınlık grupları, Ermeni, Rum ve Yahudilerdir. İlgili antlaşmanın 42. md. 3. fıkrasında, azınlık vakıflarına ilişkin şu hüküm getirilmiştir: “Türkiye Hükümeti söz konusu azınlıklara ait kiliselere, mezarlıklara ve öteki dini müesseselere her türlü koruma sağlamayı yükümlenir. Aynı azınlıkların şimdiki halde, Türkiye’de mevcut olan vakıflarına ve dini Hayri müesseselerine her türlü kolaylıklar, izinler sağlanacak, Türkiye

---

⁵⁵ .HATEMİ, s.314.

hükümeti, yeni dini ve Hayri müesseseler kurulması için bu çeşit özel müesseselere sağlanmış olan gerekli kolaylıklardan hiçbirini esirgemeyecektir.”

Genel olarak bu 9. maddede, Türkiye'nin iç mevzuatını cemaat vakıflarıyla ilgili olarak Lozan antlaşmasına göre düzenleyeceğini (m. 37), ayrıca Türkiye'de oturan herkes, her inancın, dinin yada mezhebin kamu düzeni ve ahlak kurallarıyla çatışmadan dini inançlarının gereklerini, ister açıktan, ister özel olarak serbestçe yerine getirme hakkına sahip olacağına (m. 38), yine Müslüman olmayan azınlıklara bağlı olan Türk vatandaşları, Müslümanların yararlandıkları, aynı vatandaşlık haklarıyla ve siyasal haklardan yararlanacaklarını, sonuç olarak bunların hem hukuk bakımından, hem de uygulamada öteki Türk vatandaşlarıyla aynı işlemlerden ve aynı güvencelerden yararlanacaklarını ve Türkiye'deki vakıflarına ve hayır işleri kurumlarına her türlü kolaylıkları sağlayacağını belirtmiştir.⁵⁶

B- 2762 SAYILI VAKIFLAR KANUNUDA AZINLIK VAKIFLARI

Cumhuriyet döneminde ilk kabul edilen kanun, Tatbikat Kanunu'dur. Kanunu Medeninın Mer'iyete Vaz'ından Mukaddem Vücuda Getirilen Evkaf hakkında özel bir düzenleme yapılmasını öngörmekteydi (m. 8). Söz konusu hüküm gereğince, çıkarılacağı ifade edilen Vakıflar Kanunu hazırlamak üzere, İsviçre'den

---

⁵⁶ ÖZTÜRK, s.130; REYNA, Yuda, ŞEN, Yusuf, Cemaat Vakıfları ve Sorunları, İstanbul-1994, s.20-21; Belgelerle T.C. Uluslar arası Temelleri Lozan-Möntrö, Derleyen: PARLA, Reha, Özdilek Matbaacılık Ltd., Lefkoşe-1987, s.11

Prof.Dr.Hans Leman Hükümetin daveti üzerine Türkiye'ye gelerek 1929 yılında hazırlık çalışmalarına başlamış, 1935 yılında çalışmalar tamamlanmış , nihayet 13.06.1935 yılında Resmi Gazetede 2762 sayılı yasa olarak yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

Bu kanunla, cumhuriyet'in Osmanlı İmparatorluğundan devir aldığı vakıflara ilişkin yeni bir düzenleme öngörüldü. Vakıflar Kanunu, MK' dan önce (4/Ekim/1926) kurulmuş olan vakıfları, “mazbut vakıflar” ve “mülhak vakıflar” olmak üzere iki kategoriye ayırmaktaydı (m.1). Bunlardan birincisinin yönetimi, “Vakıflar Genel müdürlüğü”ne veriliyor, mülhak vakıfların yönetimi ise, “mütevelli”lerine bırakılıyordu. Yeni kanun, Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yönetilen ve temsil olunan vakıfların tümüyle bir tüzel kişiliğe sahip olacakları kabul edilmiş; buna karşı, “mülhak vakıflar” ın ise, her biri ayrı bir tüzel kişi sayılarak, borçlarını kendi malvarlıklarından ödemeleri öngörülmüştü (m.6). Ayrıca bu kanun, bazı vakıf tiplerini de tasfiye etmekteydi (m.26/27).

2762 sayılı Vakıflar Kanunu ile, eski hukukumuzun ve eski Türk toplumunun en önemli sosyal kurumlarından ve hukuki yapılarından biri olan vakıflar, yeni bir düzenlemeye kavuşturuldu. Ancak, kabul edilen bir hükümlerle, söz konusu kanunun yürürlüğü öncesindeki olaylara ilişkin hukuki hükümler, söz konusu olayın gerçekleştiği zaman tatbik edileceğini ve yeni dönemde ise, yani yasanın yürürlüğe girdiği tarihten itibaren ise, kanunda açıkça eski

döneme atıf bulunmadığı müddetçe yeni kanunun tatbik edileceğini hüküm altına almıştır⁵⁷.

Bu kanunun amacı, 1926'da kabul edilen MK'dan önce kurulmuş ve mevcudiyetleri devam eden vakıfların düzenlenmesine ilişkindir.

İlgili kanunun, konumuzu ilgilendiren maddelerinden biri, 1. md.'sidir.1. md.'de vakıfları ikiye ayırarak incelemiş, mülhak ve mazbut vakıflar , konumuz açısından önem arz eden, mülhak vakıfları kanun şöyle tanımlamıştır: mütevellileri veya seçilmiş heyetleri tarafından idare olunan vakıflar , aynı maddede mülhak vakıfları da, kanunumuz üçe ayırmıştır;

- a. Cemaatlerce İdare Olunan Vakıflar
- b. Bazı Sanat Sahiplerine Mahsus Vakıflar
- c. Mütevelliliği Ferilerine Şart Edilmiş Vakıflar

Kanun metninden anlaşılacağı üzere burada cemaatlere (azınlık) değil, ayrı ayrı mal topluluklarına tüzel kişilik tanıma yoluna gidilmiştir⁵⁸. 2762 sayılı vakıflar kanununun 1. md.'nin azınlık vakıflarını ilgilendiren II. Fıkrası üç defa değişikliğe uğramıştır. 3513 sayılı yasa ile, 2762 sayılı VK. 1. md. II. Fıkrasında, azınlık vakıflarını ilgilendiren cümlesinde geçen “seçilmiş heyetlerde” sözcüğünü kaldırarak, “mütevellileri tarafından yönetilir” biçimine

---

⁵⁷ ÖZSUNAY, s. 359.

⁵⁸ HATEMİ, Tarihi Gelişimi, s.318-19; ÖZTÜRK, Azınlık Vakıfları , s.133 ; DALAMANLI, s.46

dönüştürülmüştür. Ancak, gerek azınlık vakıflarının bu yönetim biçimini reddetmeleri, gerekse müteveli seçimlerinde yaşanan sıkıntıları, gerekse de tek kişi eliyle yönetilen vakıfların, usulsüzlükleri sonucunda, 1949 yılında 5404 sayılı kanun ile değiştirilerek, 3513 sayılı kanun ile kaldırılan, “seçilmiş heyetlerle” idare olunur, cümlesi tekrar kanunu ilave edilmiştir.

12 Eylül darbesinden sonra, 1981 yılında 2437 sayılı kanun ile, 2762 sayılı vakıflar kanunu tekrar değiştirilmiş, bu değişiklik ile, “Türk vatandaşlarının kurduğu mülhak ve yeni vakıflardan alınmakta olan %5 teftiş ve denetleme payından cemaat vakıfları muaf tutulmuştur.”⁵⁹

Konumuzla ilgili bir diğer md. 44. md. 1. fıkrasıdır. “Bu kanunun neşri tarihinden en az 15 yıl evvelinden beri vakıf olarak tasarruf edildikleri vergi kayıtları, icar kontratları, ... 16 Şubat 1912 tarihli kanunun neşrinden sonra tapuya verilmiş olan defterler ve müesseselerin hesap defterleri ....., ilan tarihinden itibaren iki yıl içinde, dava yolu ile herhangi bir itiraz olunmadığı taktirde, o malların vakıf olarak kat-i tescilleri yapılır ve tapuları verilir.” denmektedir.

Bu maddenin düzenlenmesindeki amaç, ülkemizdeki cemaat vakıflarının, mevcut mal varlıklarının tapuya tescil ettirilmesi amaçlanmıştır.

---

⁵⁹ ÖZTÜRK, Azınlık Vakıfları, s.142-43.

Nitekim bu amacın gerçekleştirilmesi için VGM, 1936 yılında 6 ay süre vererek VK. 44. md. belirtilen belgelere dayalı olarak beyanname doldurmaları için diğer mülhak vakıf mütevellileri gibi, cemaat vakıflarından da bir beyanname istenmiştir. İşte 1936 yılında istendiği için 1936 beyannamesi olarak ünlenen beyanname, bundan ibarettir.

Vakfiyeleri olsun veya olmasın doldurulan bu beyannameler, bir bakıma azınlık vakıflarının vakfiyesi sayılmıştır.

Bu beyannamede gösterilen mallar, vakfın malvarlığı, burada belirtilen hizmet alanları da, daha sonra gösterecekleri, gerçekleştirecekleri faaliyetler için amaç olarak benimsenmiştir⁶⁰.

Her ne kadar verilen bu beyannamelerin, yasal zorunluluk gereği sadece bir bildirimden ibaret olduğunu , dolayısıyla vakfiye niteliğinde olamayacağını,savunan görüşlerde vardır. Nitekim bu görüşe göre ,” VK nunun geçici A maddesi gereği, vermiş olduğu beyannamenin, hukuksal değerinin taşınmazları kendi adlarına tapuya tescil için açıklayıcı nitelikte yalnızca bir bildirimden ibarettir.” Diye ifade etmektedirler.⁶¹

C- TAPU KANUNUNDA AZINLIK VAKIFLARI

1934 yılında çıkarılan 2644 sayılı tapu kanununun 3. maddesinde, “Varlıkları Türkiye Cumhuriyeti Hükümetince tanınmış olan yabancılara ait, dini ilmi, hayr-i müesseselerin, fermanlara ve

---

⁶⁰ HATEMİ, Tarihi Gelişimi, s.310-312; BALLAR , s.279; GÜNERİ, Hasan , Azınlık Vakıflarının İncelenmesi, Vakıflar Dergisi , Y.1973, S.10, s.322; SUNGURBEY, İsmet, Medeni Hukuk Sorunları, C.5, İÜHF Yay., İstanbul-1984, s.82

⁶¹ SUNGURBEY, İsmet, Medeni..., s.42-43; YUDA-ŞEN, s.36-39

hükümet kararlarına dayanarak sahiplendikleri taşınmazlar, bu belgelerin sınırları dışına çıkmamak ve hükümetin izni alınmak şartıyla müesseselerin tüzel kişilikleri namına tescil olunabilir” diyerek ilgili gayri menkulleri kendi adlarına kaydedebileceklerini , belirtmiştir.

İşte, Lozan Antlaşması ile azınlık olarak kabul edilen, Osmanlı Devlet hukuk sistemine uygun olarak kurulmakla birlikte, 1912 yılında çıkarılan muvakkat kanun ile, hükmi şahsiyet tüzel kişi olarak tanınan ve malları vakıf adına tescil edilen, ilk defa azınlık vakıfları olarak anılan, cemaat vakıflarının tarihi arka planı ifade ettiğimiz gibidir.⁶²

IV- AB UYUM YASALARI ÇERÇEVESİNDE AZINLIK VAKIFLARI

Azınlık vakıfları, Lozan antlaşması ile uluslar arası hukuksal metinlerde belirlendiği için uluslar arası camia tarafından, her zaman ilgilenilmiştir. Özellikle, AB ülkelerinden olan ve aynı zamanda, Lozan antlaşmasının taraflarından da olan, İngiltere, Fransa, İtalya, Yunanistan ortak dinleri Hıristiyan olmalarından dolayı konu ile doğal olarak ilgilenmişlerdir. İşte AB giriş sürecinde, AB giriş kriterlerinin formüle edildiği kopenhak kriterleri çerçevesinde, Türkiye'nin özellikle yasal düzenlemelerini AB kriterlerine uyumlu hale getirilmesi, gerektiğinden, bu konuda bir çok uyum yasası çıkarılmıştır.

---

⁶² ÖZTÜRK, s.132; HATEMİ, Tarihi Gelişimi, s.322 ; GÜNERİ, s.86

Bu konuda, konumuz açısından önemli olan 2 yasa söz konusudur. Bunlar 4771 sayılı yasa ile 4778 sayılı yasadır. Yine 4903 sayılı yasada da bir değişiklik hükmü söz konusudur. Şimdi bu yasaların konumuzla ilgili getirdiği değişiklikleri görelim:

A- 4771 SAYILI YASA

03.08.2002 tarihinde kabul edilen 4771 sayılı yasada, 4. md., “2762 sayılı VK 1. maddesinin sonuna aşağıdaki fıkralar eklenmiştir. Cemaat vakıfları, vakfiyeleri olup olmadığına bakılmaksızın, Bakanlar Kurulu’nun izniyle, dini, Hayri, sosyal, eğitsel, sıhhi ve kültürel alanlardaki ihtiyaçlarını karşılamak üzere, taşınmaz mal edinebilirler ve taşınmaz mallar üzerinde tasarrufta bulunabilirler.

- Bu vakıfların dini, Hayri, sosyal, eğitsel, sıhhi ve kültürel alanlardaki ihtiyaçlarını karşılamak üzere, her ne suretle olursa olsun, tasarrufları altında bulunduğu, vergi kayıtları, kira sözleşmeleri ve diğer belgelerle belirlenen taşınmaz mallar, bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren 6 ay içinde başvurulması halinde vakıf adına tescil olunur. Cemaat vakıfları adına bağışlanan veya vasiyet olunan taşınmaz mallarda bu madde hükmüne tabidir”

bu yasal düzenleme ile, azınlık vakıflarının taşınmaz mal edinmeleri ile bunlar üzerinde tasarrufta bulunmalarına ilişkin engeller büyük ölçüde ortadan kaldırılmıştır. Ancak bakanlar kurulundan izin alınması ve bürokratik işlemler bu değişikliğin ne derece hayatı geçirileceği konusunda, özellikle, azınlık cemaatlerini de şüpheleri söz

konusudur ancak bunlara rağmen , yüzyıllık bir gelenek değiştirilerek bu kanunla getirilen iki temel değişiklik söz konusudur.

Birincisi; 1912 tarihli muvakkat kanunda cemaatlerin ancak, köy ve kasaba içinde taşınmaz edinebileceklerini ifade edilmişken bu son düzenlemede, satın alınacak taşınmazın bulunduğu yer ile ilgili herhangi bir sınırlama getirilmemiştir.

İkinci olarak, hem muvakkat kanunda, hem de 2762 sayılı Vakıflar Kanunu ile azınlık vakıflarının 6 aylık süre içerisinde verecekleri, beyanname ile, mülkiyetlerinde bulunmayan ama tasarruf ettikleri taşınmazları, bir defaya mahsus olmak üzere, kendi tüzel kişilikleri üzerine geçirmeleri öngörüldüğü halde, bu değişiklik ile bu sınırlama kaldırılmıştır.

İhtiyaç durumunun ispatlanması ve bakanlar kurulunun izniyle, kanunda belirtilen amaçlar doğrultusunda, istedikleri zaman taşınmaz mal edinebilirler.⁶³

B- 4778 SAYILI YASA

Bu yasanın 3. md. ... 2762 sayılı Vakıflar Kanununun 1. md. 'nin 6. fıkrası aşağıdaki gibi değiştirilmiş ve maddeye aşağıdaki fıkra eklenmiştir.

“Cemaat vakıfları, vakfiyeleri olup olmadığına bakılmaksızın, VGM izniyle, dini, Hayri, sosyal, eğitsel, sıhhi ve kültürel alanlardaki ihtiyaçlarını karşılamak üzere taşınmaz mal edinebilirler ve taşınmaz mallar üzerinde, tasarrufta bulunabilirler.”

---

⁶³. ÖZTÜRK, s. 155-56; BALLAR, s.283.

Bu maddenin uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar VGM'nün bağılı bulunduğu bakanlıktan çıkarılacak yönetmelik ile düzenlenir.

Madde metninden de anlaşılacağı üzere bu değişiklik köklü bir değişiklik değildir, bir önceki uyum yasasında ifade edilen, taşınmaz mal edinme ve üzerinde tasarruf etme için Bakanlar Kurulunun izni gerekiyordu, bu değişiklik ile, VGM'nün iznini alınması gerektiği ifade edilmiştir.

Yine, VGM'nün bağılı olduğu ilgili bakanlıkça bu konuları düzenleyen bir yönetmeliğin çıkarılacağını ifade etmiştir. Nitekim ilgili yönetmelik 2 Ocak 2003 tarihinde, 25003 sayılı resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. 4903 sayılı yasada ise; VK bir geçici madde eklenmiştir. Cemaat vakıfları, bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren 18 ay içerisinde 1. md.'nin 7. fıkrası uyarınca tescil başvurusunda bulunabilirler.⁶⁴

V- 5737 SAYILI VAKIFLAR KANUNU'NDA AZINLIK VAKIFLARI

Türkiye'de 2008 yılı itibarıyla hayatiyetini devam ettirebilen 161 cemaat vakfı mevcuttur ve Lozan Antlaşmasıyla bu statüyü kazanmıştır. 1936 beyannamesiyle cemaatlara ait bu hayır kurumları, Atatürk döneminde vakıf statüsüne kavuşturulmuştur. Bunların artırılması, yeniden ırk ve cemaat esasına dayalı vakıf kurulması yeni

---

⁶⁴. ÖZTÜRK, s. 157-58

kanuna göre de mümkün değildir ⁶⁵. Ancak yıllardan bu yana mal edinmemelerine ilişkin kısıtlamalar son yasa ile kaldırılmış ve 1936 yılı beyannamesinde bulunan gayrimenkul malların Vakıflar Meclisi kararı ile iadesi öngörülmüştür.

Vakıflar konusuyla ilgili ayrıntı düzenlemeler, çıkarılacak yönetmelikte yer alacak ve yabancıların vakıf kurması da Kendi hukuklarında olması ve uygulaması ve mütekabiliyet şartıyla mümkün olabilecektir. Düzenlemeyle, mütekabiliyet ölçüsünde yabancıların Türkiye’de vakıf kurabileceklerini anlattı. Kurulacak vakıfların Türk yargısının onayını almak zorundadırlar⁶⁶.

Eski vakıflar Kanunu ile kabul edilen mazbut vakıflar, Genel Müdürlük tarafından yönetilecek ve temsil edilecektir. Mazbut vakıflar aleyhine açılacak davalarda hem mazbut vakıf yönetimi hem de VGM birlikte hasım gösterileceklerdir.

Mülhak vakıflar, Anayasaya aykırılık teşkil etmeyen vakfiye şartlarına göre Meclis tarafından atanacak yöneticiler eliyle yönetilir ve temsil edilir. Vakıf yöneticileri kendilerine yardımcı tayin edebilirler. Mülhak vakıf yöneticilerinde aranacak şartlar ile yardımcılarının nitelikleri yönetmelikle düzenlenir. Vakfiyedeki şartları taşımamaları nedeniyle kendilerine yöneticilik verilemeyenler

---

⁶⁵5737 sayılı kanun hakkında açıklama yapan vakıflardan sorumlu Devlet bakanı, yeni bir cemaat vakfının kurulmayacağını ve yeni kanunun böyle bir amacı olmadığını açıklayarak, bu kanunda yeni bir cemaat vakfı kurulmasına dönük bir düzenleme kesinlikle söz konusu olmadığını ileri sürdü. <http://www.ntvmsnbc.com/news/433939.asp> (erişim tarihi 09.04.2008).

⁶⁶ <http://www.ntvmsnbc.com/news/433939.asp> (erişim tarihi 09.04.2008).

bu şartları elde edinceye, küçükler ile kısıtlılar fiil ehliyetlerini kazanıncaya ve boş kalan yöneticilik yenisine verilinceye kadar, vakıf işleri Genel Müdürlükçe temsilen yürütülür.

Cemaat vakıflarının yöneticileri mensuplarınca kendi aralarından seçilir. Vakıf yöneticilerinin seçim usûl ve esasları yönetmelikle düzenlenir.

Esnaf vakıfları, mülhak vakıfların tabi olduğu hükümlere tabidir. Bu vakıflar, esnafın seçtiği yönetim kurulu tarafından yönetilir (5737 m. 6).

Yeni vakıfların yönetim organı vakıf senedine göre oluşturulur ve bu vakıfların yönetim organlarında görev alanların çoğunluğunun, Türkiye’de yerleşik bulunması gerekir .

On yıl süreyle yönetici atanamayan veya yönetim organı oluşturulamayan mülhak vakıflar, mahkeme kararıyla Genel Müdürlükçe yönetilir ve temsil edilir.

Bu Kanunun yürürlüğe girmesinden önce mazbut vakıflar arasına alınan vakıflarla, bu Kanuna göre mazbut vakıflar arasına alınan vakıflara bir daha yönetici seçimi ve ataması yapılamaz (5737 m. 7).

İlgililerin vakfiye şartlarına göre intifa hakları saklıdır.

Vakıflar; mal edinebilirler, malları üzerinde her türlü tasarrufta bulunabilirler.

Genel Müdürlüğe ve mazbut vakıflara ait akar mallar ile hakların daha yararlı olanları ile değiştirilmesine, paraya çevrilmesine veya değerlendirilmesine Meclis yetkilidir.

Mülhak, cemaat, esnaf vakıfları ile yeni vakıflara, başlangıçta özgülünen mal ve haklar, vakıf yönetiminin başvurusu üzerine, haklı kılan sebepler varsa, Denetim Makamının görüşü alınarak mahkeme kararı ile sonradan iktisap ettikleri mal ve hakları ise bağımsız ekspertiz kuruluşlarınca düzenlenecek rapora dayalı olarak vakıf yetkili organının kararı ile daha yararlı olanları ile değiştirilebilir veya paraya çevrilebilir.

Vakıf yöneticileri, iktisap ettikleri veya değiştirdikleri taşınmaz malları tapuya tescil tarihinden itibaren bir ay içerisinde Genel Müdürlüğe bildirirler (5737 s.12).

Kurucularının çoğunluğu yabancı uyruklu olan vakıfların, taşınmaz mal edinmeleri hakkında, 22/12/1934 tarihli ve 2644 sayılı Tapu Kanununun 35 inci maddesi uygulanır.

Mazbut vakıfların tescil görmemiş hayrat taşınmazları, Genel Müdürlüğün isteği üzerine tapu idaresince vakıfları adına tescil edilir (5737 s.13).

Mazbut ve mülhak vakıflara ait akar taşınmazların satış ve taviz bedelleri ile satın alınacak, trampa ile edinilecek veya yeniden yaptırılacak taşınmazlar, vakıfları adına hisseleri oranında tapuya tescil ettirilerek kayıtlara işlenir.

Vakıfların, vakfiyelerindeki şartların yerine getirilmesine fiilen veya hukuken imkân kalmaması halinde; vakfedenin iradesine aykırı olmamak kaydıyla mazbut vakıflarda Genel Müdürlüğün; mülhak, cemaat ve esnaf vakıflarında, vakıf yöneticilerinin teklifi üzerine bu şartları değiştirmeye; hayır şartlarındaki parasal değerleri güncel vakıf gelirlerine uyarlamaya Meclis yetkilidir (5737 s.14)..

Mazbut vakıflara ait hayrat taşınmazlara, Genel Müdürlük tarafından öncelikle vakfiyeleri doğrultusunda işlev verilir. Genel Müdürlükçe değerlendirilemeyen veya işlev verilemeyen hayrat taşınmazlar; fiilen asli niteliğine uygun olarak kullanılıncaya kadar kiraya verilebilir.

Bu hayrat taşınmazlar; Genel Müdürlükçe işlev verilmek amacıyla, vakfiyesinde yazılı hizmetlerde kullanılmak üzere Genel Müdürlüğün denetiminde onarım ve restorasyon karşılığı kamu kurum ve kuruluşlarına, benzer amaçlı vakıflara veya kamu yararına çalışan derneklere tahsis edilebilir.

Mülhak vakfa ait hayrat taşınmazın tahsisinde Genel Müdürlük görüşü alınır.

Tahsis edilen taşınmaz; ticari bir faaliyette kullanılamaz, tahsise aykırı kullanımın tespiti halinde Genel Müdürlüğün talebi üzerine taşınmaz, bulunduğu yerin mülki amirliğince tahliye edilir.

Cemaat vakıflarına ait, kısmen veya tamamen hayrat olarak kullanılmayan taşınmazlar, vakıf yönetiminin talebi halinde Meclis

kararıyla; aynı cemaate ait başka bir vakfa tahsis edilebilir veya vakfın akarına dönüştürülebilir(5737 m. 16). .

Öte yandan, bu kanunun geçici 7. maddesi ile getirilen bir hüküm ile cemaat vakıflarına ait olup ta, hazineye devredilmiş olan haklarının iadesi için aşağıdaki şekil ve şartlarda iadesi öngörülmektedir. Buna göre cemaat vakıflarının;

a- 1936 Beyannamelerinde kayıtlı olup, halen tasarruflarında bulunan nam-ı müstear veya nam-ı mevhumlar adına tapuda kayıtlı olan taşınmazlar,

b- 1936 Beyannamesinden sonra cemaat vakıfları tarafından satın alınmış veya cemaat vakıflarına vasiyet edildiği veya bağışlandığı halde, mal edineme gerekçesiyle halen; Hazine veya Genel Müdürlük ya da vasiyet edenler veya bağışlayanlar adına tapuda kayıtlı olan taşınmazlar, tapu kayıtlarındaki hak ve mükellefiyetleri ile birlikte bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren onsekiz ay içinde müracaat edilmesi halinde, Meclisin olumlu kararından sonra, ilgili tapu sicil müdürlüklerince cemaat vakıfları adına tescilleri yapılır(5737 m. 7) .

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

5737 SAYILI YENİ VAKIFLAR KANUNU İLE GETİRİLEN TEMEL DÜZENLEMELER

I- VAKIFLARIN MAL VARLIĞI VE TEMSİLCİLİK AÇMA

Yeni vakıfların kuruluşunda, amaçlarına göre özgülenecek asgari mal varlığı, her yıl Vakıflar Meclisince belirlenecek. Yeni vakıflar, vakıf senetlerinde yazılı amaçlarını gerçekleştirmek üzere, Vakıflar Genel Müdürlüğüne beyanda bulunmak şartıyla şube ve temsilcilik açabilecek.

Yabancılar, Türkiye’de hukuki ve fiili mütekeliyet esasına göre yeni vakıf kurabilecek. Genel Müdürlük tarafından yapılacak tebligata karşın, yasa uyarınca istenen beyanname, bilgi ve belgeleri zamanında vermeyen, organların vakfiye veya vakıf senedine aykırı olarak toplanmasına neden olan veya gerçeğe aykırı beyanda bulunan vakıf yönetimine, görevden alma yerine 500 YTL idari para cezası verilecek.

II-VAKIFLARIN MAL EDİNİMİ

Vakıflar, izin almadan mal edinebilecek, malları üzerinde her türlü tasarrufta bulunabilecek.

Mülhak, cemaat, esnaf ve yeni vakıflara başlangıçta özgülenen mal ve haklar, vakıf yönetiminin başvurusu üzerine, haklı kılan sebepler varsa denetim makamının görüşü alınarak mahkeme

kararıyla, sonradan edindikleri mal ve hakları ise bağımsız ekspertiz kuruluşlarınca düzenlenecek rapora dayalı olarak vakıf yetkili organları kanalıyla daha yararlı olanlarıyla değiştirebilecek ve paraya çevrilebilecek.

Kurucularının çoğunluğu yabancı olan vakıfların, taşınmaz mal edinmeleri hakkında, Tapu Kanunu hükümleri uygulanacak.

III- VAKIFLARIN AMAÇ DEĞİŞİKLİĞİ

Vakıfların vakfiyelerindeki şartların yerine getirilmesine fiilen veya hukuken imkan kalmaması halinde; vakfedenin iradesine aykırı olmamak kaydıyla mazbut vakıflarda, Vakıflar Genel Müdürlüğünün; mülhak, cemaat ve esnaf vakıflarında vakıf yöneticilerinin teklifi üzerine şartları değiştirmeye, hayır şartlarındaki parasal değerleri güncel vakıf gelirlerine uyarlamaya, Vakıflar Meclisi yetkili olacak.

IV-HAYRAT TAŞINMAZLARININ TAHSİSİ

Genel Müdürlük tarafından değerlendirilemeyen veya işlev verilemeyen hayrat taşınmazlar, fiilen asli niteliğine uygun olarak kullanılıncaya kadar kiraya verilebilecek.

Hayrat taşınmazlar, Genel Müdürlük tarafından işlev verilmek amacıyla vakfiyesinde yazılı hizmetlerde kullanılmak üzere, onarım ve restorasyon karşılığı kamu kurum ve kuruluşlarına veya benzer amaçlı vakıflara veya kamu yararına çalışan derneklere tahsis edilebilecek. Tahsis edilen taşınmaz, ticari bir faaliyette

kullanılmayacak; tahsise aykırı kullanımın tespiti halinde taşınmaz tahliye edilecek.

Cemaat vakıflarına ait, kısmen veya tamamen hayrat olarak kullanılmayan taşınmazlar, vakıf yönetiminin talebi durumunda Meclis kararıyla aynı cemaate ait başka bir vakfa tahsis edilebilecek veya vakıf akarına dönüştürülebilecek.

V- VAKIFLARIN ULUSLARARASI FAALİYETLERİ

Vakıflar, vakıf senedinde yer almak kaydıyla, amaç ve faaliyetleri doğrultusunda, uluslararası faaliyet ve işbirliğinde bulunabilecek, yurt dışında şube ve temsilcilik açabilecek, üst kuruluş kurabilecek ve yurt dışında kurulan kuruluşlara üye olabilecek.

Vakıflar, yurt içi ve yurt dışındaki kişi, kurum ve kuruluşlardan, ayni ve nakdi bağış ve yardım alabilecek, yurt içi veya yurt dışındaki benzer amaçlı vakıf ve derneklere ayni ve nakdi bağış ve yardımda bulunabilecek. Ancak yurt dışı nakdi yardımlar, banka aracılığıyla alınabilecek.

VI- VAKIFLARIN ŞİRKET KURABİLMELERİ

Vakıflar; amacını gerçekleştirmeye yardımcı olmak ve vakfa gelir temin etmek amacıyla Vakıflar Genel Müdürlüğüne bilgi vermek şartıyla iktisadi işletme ve şirket kurabilecek, kurulmuş şirkete ortak olabilecek.

Şirketler dahil iktisadi işletmelerden elde edilen gelirler, vakfın amacından başka bir amaca tahsis edilemeyecek. Kurucularının

çoğunluğu yabancı uyruklu olan vakıfların kurduğu yahut paylarının yarıdan fazlasının bu nevi vakıfların sahip olduğu şirketlerin mal edinmeleri hakkında, aynı vakıfların mal edilmelerini düzenleyen hükümler uygulanacak.

Şirket hisseleri ve hakların, daha yararlı olanları ile değiştirilmesi, paraya çevrilmesi, değerlendirilmesi ve bunlara bağlı her türlü hakkın kullanılması ile ortaklık paylarına bağlı hakların kullanılması, Genel Müdürlük tarafından yürütülecek.

VII-VAKIFLAR MECLİSİ

Vakıflar Meclisi, Vakıflar Genel Müdürlüğünün en üst seviyedeki karar organı olarak görev yapacak.

Vakıflar Meclisi, Vakıflar Genel Müdürü, 3 genel müdür yardımcısı ve 1. hukuk müşaviri olmak üzere 5; vakıf konusunda bilgi ve deneyim sahibi yükseköğretim mezunları arasında Başbakanın teklifi üzerine ortak kararnameyle atanacak 5 üye ile yeni vakıflarca seçilecek 3; mülhak ve cemaat vakıflarınca seçilecek 1'er üye olmak üzere toplam 15 üyeden oluşacak.

Vakıflar Genel Müdürü, genel müdür yardımcısı, 1. hukuk müşaviri ile bölge müdürü ortak kararnameyle, rehberlik ve teftiş başkanı ile daire başkanı, genel müdürün teklifi, Başbakanın veya görevlendirdiği devlet bakanının onayıyla, diğer personel ise Genel Müdür tarafından atanacak⁶⁷.

---

⁶⁷<http://www.ntvmsnbc.com/news/437173.asp#storyContinues> (Erişim tarihi; 4.4.208)

VIII- CEMAAT VAKIFLARI İLE İLGİLİ YAPILAN DÜZENLEME

A- CEMAAT VAKIFLARINA ESKİ MALLARINI İADE

Cemaat vakıflarına ait olup ta, hazineye devredilmiş olan haklarının iadesi için aşağıdaki şekil ve şartlarda iadesi öngörülmektedir. Buna göre cemaat vakıflarının;

- 1- 1936 Beyannamelerinde kayıtlı olup, halen tasarruflarında bulunan nam-ı müstear veya nam-ı mevhumlar adına tapuda kayıtlı olan taşınmazlar,
- 2- 1936 Beyannamesinden sonra cemaat vakıfları tarafından satın alınmış veya cemaat vakıflarına vasiyet edildiği veya bağışlandığı halde, mal edinememe gerekçesiyle halen; Hazine veya Genel Müdürlük ya da vasiyet edenler veya bağışlayanlar adına tapuda kayıtlı olan taşınmazlar, tapu kayıtlarındaki hak ve mükellefiyetleri ile birlikte bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren onsekiz ay içinde müracaat edilmesi halinde, Meclisin olumlu kararından sonra, ilgili tapu sicil müdürlüklerince cemaat vakıfları adına tescilleri yapılır(5737 m. 7) .

Kanunda getirilen bu imkan ile Türkiye'nin dış dünyada azınlık vakıflarına yönelik olarak oluşan olumsuz imajı sinileceğini ummakla birlikte çıkacak yönetmeliğe değin, halen mevcut taşınmazların başkaları tarafından temellük edilmesi durumunda hangi hukuki işlemin yapılacağı konusunda yeterince açıklık

bulunmamaktadır. Bu konunun daha uzun süre tartışma konusu oluşturacağını zannediyordu.

B- YENİ CEMAAT VAKFI KURULAMAYACAK

Kanunun çıktığı tarihte Türkiye’de 161 cemaat vakfi mevcuttur ve Lozan Antlaşmasıyla bu statüyü kazanmıştır. 1936 beyannamesiyle cemaatlara ait bu hayır kurumları, Atatürk döneminde vakıf statüsüne kavuşturulmuştur. Bunların artırılması, yeniden ırk ve cemaat esasına dayalı vakıf kurulması yeni kanuna göre de mümkün görülmemektedir ⁶⁸.

IX- YABANCILARIN TÜRKİYE’DE VAKIF KURABİLMELERİ

Vakıflar konusuyla, yeni kanun eski karışıklığı ortadan kaldıracı nitelikte önemli adımlar atmamakla birlikte, ayrıntılı düzenlemeden kaçınarak, yabancıların vakıf kurmaları ile ilgili ayrıntıların yönetmelik düzenlemesine bırakmıştır. Ancak mevcut yasal düzenleme ile yabancıların vakıf kurması da Kendi hukuklarında olması ve uygulaması ve müteakabiliyet şartıyla mümkün olabilecektir. Düzenlemeyle, müteakabiliyet ölçüsünde yabancıların Türkiye’de vakıf kurabilecekleri hükme bağlanmıştır. Yabancıların kuracakları vakıflar

---

⁶⁸5737 sayılı kanun hakkında açıklama yapan vakıflardan sorumlu Devlet bakanı, yeni bir cemaat vakfının kurulmayacağını ve yeni kanunun böyle bir amacı olmadığını açıklayarak, bu kanunda yeni bir cemaat vakfi kurulmasına dönük bir düzenleme kesinlikle söz konusu olmadığını ileri sürdü. <http://www.ntvmsnbc.com/news/433939.asp> (erişim tarihi 09.04.2008).

da, diğer vakıfların kuruluşunda olduğu gibi, Türk yargısının onayını almak zorunda olduğu tabiidir ⁶⁹.

SONUÇ

1-Vakıfların tabi olacakları kanun ve diğer düzenlemeler konusundaki karışıklık büyük oranda kaldırılmıştır.

2- Tüzel kişiler konusunda ve genelde Batı hukuk sistemini kabul eden Türkiye'nin AB sürecinde yapması gereken bir olumlu değişiklik olmuştur.

3- Eski ve yeni vakıflar konusunda ortaya çıkan bir çok uyuşmazlığın yasa ile çözümlenmesi amaçlanmıştır.

4-Özellikle azınlık vakıfları konusunda, uluslar arası ilişkilerde, Türkiye'nin yumuşak karnı olmaktan çıkması yönünde çok olumlu değişiklik olmuştur. Fakat yine de, azınlık vakıflarına ait iken başkaları tarafından temellük edilen malların vakıflara dönüşümünün sağlanması konusunda yeterince açıklık yoktur.

---

⁶⁹ <http://www.ntvmsnbc.com/news/433939.asp> (erişim tarihi 09.04.2008).

KAYNAKLAR

Ahmet Akgündüz, İslam Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi , Türk Tarih Kurumu Basımevi , Ankara 1988

Suat Ballar Dernek ve Vakıflar Açısından Kolektif Özgürlükler, Makale metni için bkz., Anayasa ve Uyum Yasaları Sempozyumu, TBB yay., 1.baskı, Ankara-2003

Rüşen Balta , Mülhak Vakıflar el kitabı, V.G.M. yayınları , Ankara 1986

Ali Himmet Berki , Vakıflar, İstanbul 1940

Lütfü Dalamanlı , Eski-Yeni Vakıf Davaları , Seçkin Kitapevi, Ankara 1986

Hasan Güneri , “Azınlık Vakıflarının İncelenmesi” Vakıflar Dergisi , Y.1973, S.10

Hüseyin Hatemi Medeni Hukuk Tüzel Kişileri , İstanbul 1979

Hüseyin Hatemi ”Vakıf Kurumunun Tarihi Gelişimi” Makalenin metni için bakınız: Özay İl Han, İkinci Bine Girerken Günışığında Yönetim, Alfa yay., İstanbul-1994,

Hüseyin Hatemi, Önceki ve Bugünkü Türk Hukukunda Vakıf Kurma Muamelesi, İstanbul 1969

Ziya Kazıcı , İslami ve Sosyal Açıdan Vakıflar, Marifet Yayınları , İstanbul 1985

İsmet Sungurbey, Medeni Hukuk Sorunları, C.5, İÜHF Yay., İstanbul-1984

İsmet Sungurbey-Karinabadizade Ömer Hilmi, Eski Vakıfların Temel Kitabı, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1978

Oran Baskın, Küreselleşme ve Azınlıklar, 4.baskı, İmaj Yayınevi, Ankara-2001;

İl Han Özay, Günışığında Yönetim, Alfa Yayınları , İstanbul 1986

Nazif Öztürk , Menşe’i ve Tarihi Gelişimi Açısından Vakıflar, Ankara 1983

Nazif Öztürk , Azınlık Vakıfları, Altın Küre Yayınları, Ankara 2004

Ömer Hilmi Efendi, İthaf-ul Ahlaf Fi Ahkam-il Evkaf, VGM yay., İkbal Matbaacılık, Ankara

Ergun Özsunay, Medeni Hukukumuzda Tüzel Kişiler, İstanbul Üniversitesi Yayınları, No. 549, İstanbul-1978.

Reyna Yuda-Şen Yusuf, Cemaat Vakıfları ve Sorunları, İstanbul-1994

Uluslararası Belgelerde Azınlık Hakları, Derleyen Zeri İnanç, 1.baskı, Ütopya Yayınevi, Ankara-2004

Belgelerle T.C. Uluslar arası Temelleri Lozan-Möntrö, Derleyen: Reha Parla, Özdilek Matbaacılık Ltd., Lefkoşe-1987

I.Vakıf Şurası , Tebliğler, Tartışmalar ve Komisyon Raporları, Elif Matbaacılık, Ankara 1986

<http://tdk.org.tr/tdksozluk/sozara.htm>

<http://www.ntvmsnbc.com/news/437173.asp#storyContinues> (Erişim tarihi; 4.4.208)